

Anayasal Düzenin Koruyuculuğundan Sıradan Bir Mahkemeye Evrilme Örneği Olarak Macaristan Anayasa Mahkemesi

Arş. Gör. Taha KURT*

Öz

Anayasa yargısı veya yargı denetimi, günümüz anayasal sistemlerinin temel özelliklerinden biri haline gelmiştir. Anavatan Amerika Birleşik Devletleri örneği bir yana bırakılırsa, anayasa yargısının temel olarak sırasıyla I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ve 20. yüzyılın son çeyreğinde sosyalist rejimlerin yıkılmasından sonra yaygınlaştığı görülür. 1989'da kurulan Macaristan Anayasa Mahkemesi, anayasal düzenin temel koruyucu kurumlarından biri olarak tasarlanmıştır. Yüksek Mahkeme kurulduğu ilk günden itibaren, yaklaşık çeyrek yüzyıl boyunca kuvvetler ayrığı, frenler ve dengeler mekanizması, temel hak ve özgürlüklerin güvenceye alınması, anayasal devletin tesisi konularında önemli fonksiyonlar yerine getirmiştir. Fakat daha sonra yapılan Anayasa değişiklikleri sonucunda bu niteliğini kaybetmiştir. Macaristan Anayasa Mahkemesinin incelendiği bu çalışmada salt-organik bir mahkeme incelemesi yapılmamıştır. Bizce anayasal sistemin önemli bir unsuru olarak kurulan Yüksek Mahkemenin değeri ve fonksiyonu hukuksal, siyasal ve tarihsel okumalarla daha iyi anlaşılabilir. İlk kez

* Arş. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye | Res. Asst., Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Law, Department of Public Law, Constitutional Law Department, Konya, Türkiye

✉ tahakrt@gmail.com • ORCID 0000-0002-7699-8810.

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: KURT, Taha, 'Anayasal Düzenin Koruyuculuğundan Sıradan Bir Mahkemeye Evrilme Örneği Olarak Macaristan Anayasa Mahkemesi', SÜHFD., C. 31, S. 4, 2023, s. 1729-1777.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1989'da kurulan ve kısa dönem içerisinde sıra dışı değişim ve dönüşümler yaşayan Anayasa Mahkemesinin, sosyalist rejim döneminden başlayarak bir incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

- Macaristan Anayasa Mahkemesi • Anayasa Yargısı • Yargı Denetimi
- Macaristan • Fidesz

The Constitutional Court of Hungary as an Example of Inversionf from the Wardship of the Constitutional Order to an Ordinary Court

Abstract

Constitutional justice or judicial review has become one of the main features of today's constitutional systems. Leaving aside the example of the homeland of the United States, it is seen that constitutional judgment became widespread mainly after the First World War and after the collapse of the Socialist regimes in the last quarter of the 20th century, respectively. Established in 1989, the Hungarian Constitutional Court was designed as one of the main warden institutions of the constitutional order. Since the first day of its establishment, the Supreme Court has fulfilled important functions in the separation of powers, the mechanism of brakes and balances, the assurance of fundamental rights and freedoms, and the establishment of the constitutional state for nearly a quarter of a century. However, as a result of the later constitutional amendments, it lost this quality. In this study, which examines the Hungarian Constitutional Court, a pure-organic court review was not carried out. In our opinion, the value and function of the Supreme Court, which was established as an important part of the constitutional system, can be better understood with legal, political and historical readings. The Constitutional Court, which was established for the first time in 1989 and experienced extraordinary changes and transformations in a short period of time, has been examined starting from the Socialist regime period.

Keywords

- Hungarian Constitutional Court • Constitutional Judiciary • Judicial Review
- Hungary • Fidesz

Giriş

Küresel bir kurum olan anayasa yargısı, yani temel olarak kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere, neredeyse tüm dünyanın anayasal

sistemlerinin en ayırt edici özelliklerinden biri haline gelmiştir.¹ Anayasa yargısının kabul edildiği ülkelerin sayısı II. Dünya Savaşı ile beraber Orta ve Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist rejimlerin yıkılmasından sonra keskin bir şekilde artmıştır. Anayasa yargısı, ABD'de rastlantı sonucu oluşmayan ve *Common Law* hukuk geleneğinden gelen köklü hukuk mirası, siyasal tecrübeler, uzun uğraşlar ve düşüncüler sonucunda arzulanan meyveleri veren bir yargı kurumu olmuştur.² Avrupa'da ise anayasa yargısı, Birinci Dünya Savaşı sırasında Çekoslovakya ve Avusturya'da kurulan merkezileşmiş modeldeki mahkemelere dayanmaktadır.³ İlk kuşak Alman ve İtalyan anayasa mahkemeleri, totaliter Nazi ve otoriter Faşizm rejimlerinin çöküşünden sonra 1950'lerin başında; ikinci kuşak İspanyol ve Portekiz anayasa mahkemeleri, 1970'lerde Franco ve Salazar'ın otoriter rejimlerinin çöküşünü takiben; nihayet üçüncü kuşak anayasa mahkemeleri ise Sovyet sonrası demokrasilerdeki otoriter sosyalist rejimlerden sonra yaygın bir şekilde 1990'lı yıllarda kurulmuştur.⁴ Ne var ki her yerde anayasa yargısının anavatan ABD'deki kadar işlevsel olmasından söz etmek güçtür. Şu hâlde kuvvetler ayrılığının olduğu, frenler ve dengeler mekanizmasının tesis edildiği, temel hak

-
- ¹ **BREWER-CARIAS**, Allen, R., *Judicial Review in Comparative Law*, Cambridge University Press, 1989, s. 1, 81-84.
- ² **SHAPIRO**, Martin: *The Success of Judicial Review*, Sally, J. Kenney/William, M. Reisinger/John, C. Reitz, (Editors), *Constitutional Dialogues in Comparative Perspective*, Palgrave Macmillan, New York 1999, s. 193, 200.
- ³ Avrupa'nın büyük kısmının yargı denetimini sonradan kabul etmesine karşılık, 1920'de Hans Kelsen anayasal sorunları çözmek için özel bir anayasa mahkemesi fikrini ortaya atmıştır. 20. yüzyılın en önemli hukukçu teorisyenlerinden biri olan Kelsen, 1919'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan ayrılıp yeni bir devlet kuran Avusturya için yeni bir anayasa hazırlarken özel olarak anayasal sorunları çözmek için kurulmuş olan bir mahkemeye de yer vermiştir. Aslında Avusturya'dan birkaç ay önce Çekoslovakya'da bir anayasa mahkemesi kurulmasına rağmen bu mahkemenin ömrü pek uzun olmamıştır. Ayrıca Almanya'da Weimar Anayasası döneminde anayasa mahkemesi kurulmuş olmasına rağmen bu mahkeme de çok etkili olamamıştır. Fakat II. Dünya Savaşı sonrası resim değişmiş, bütün Batı Avrupa'da yargı denetimi yaygınlaşmıştır. **SCHWARTZ**, Herman, *The Struggle for Constitutional Justice in Post-Communist Europe*, The University of Chicago Press, Chicago 2000, s. 17-19. Ayrıca, kurumun Kıta'da yaygınlaşması ilk olarak II. Dünya Savaşı sonrası, ikinci olarak 1970'ler ve son olarak 1990'lardaki üçüncü demokrasi dalgası ile doğrudan bağlantılıdır. **SOLYOM**, Lazlo: *Comment*, Georg Nolte (Editor), *European and US Constitutionalism*, Cambridge University Press, New York 2005, s. 250.
- ⁴ **SOLYOM**, Lazlo: "The Role of Constitutional Courts in the Transition to Democracy: With Special Reference to Hungary", *International Sociology*, Vol. 18, Iss. 1, s. 135.

ve özgürlüklerin güvenceye alındığı ve teori ile uygulamanın uyduğu bir anayasal devlette ancak başarılı bir yargı denetiminden söz edilebilir.

Anayasa mahkemesi veya yüksek mahkeme⁵ şeklinde örgütlenen yargı organlarının, anayasalara aykırı düzenlemeleri iptal edebilmesi, kuşkusuz yasama, yürütme ve yargı organlarını farklı şekillerde etkileşime sokmuştur.⁶ Yüksek mahkemeler, Batı Avrupa’da yargı denetimi işlevini yerine getirirken hukuksal-siyasal hayatı etkileyebilecek yeniliklere öncülük etmiş; Orta ve Doğu Avrupa’da ise eski sosyalist rejimlerinden demokrasiye geçiş süreçlerinde sık sık yasama ve yürütme organlarıyla karşı karşıya gelmesine yol açacak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu nedenle sosyal bilimciler yargı kurumlarını giderek artan bir oranda birer siyasal aktör olarak görmeye başlamıştır.⁷ İşte üçüncü demokrasi dalgasının⁸ ardından Orta ve Doğu Avrupa bölgesinde yaygınlaşan anayasa yargısının temel sorunu bu noktada baş göstermektedir. Macaristan örneğinde görüleceği üzere istikrarlı ve güvenli bir düzen inşa etmek için kurulan güçlü bir devlet ile devlet iktidarına getirilen sınırlamalar arasındaki gerilimler içinde,⁹ son derece önemli görev ve yetkilerle donatılan Macaristan Anayasa Mahkemesi, ilk dönemde fevkalade önemli yargısal faaliyetlerde bulunarak sınırsız-keyfi devlet iktidarını sınırlamada başarılı olurken, daha sonra siyasal bir aktör haline geldiği savıyla siyasal müdahaleler sonucunda evrim yaşayarak önemli ölçüde sönümlenmiştir.

Çalışmada öncelikle Macaristan’ın genel olarak hukuksal ve siyasal gelişimi ele alınacak, ardından Macar anayasal ve siyasal sisteminin temel özellik ve evreleri incelenecektir. Daha sonra Macaristan Anayasa Mahkemesinin ortaya çıkışı, işlevselliği ve etkinliği incelenecek ve akabinde sönümlenmesi ve sıradanlaşması değerlendirilecektir. Bu yapılırken de

⁵ Bu çalışmada Anayasa Mahkemesi ile Yüksek Mahkeme aynı anlamda kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle her iki terim de temel olarak kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimini güvenceye alan anayasa yargısı organı olarak kullanılmıştır.

⁶ **SHAPIRO**, Martin/**STONE**, Alec: “The New Constitutional Politics of Europe”, *Comparative Political Studies*, Vol. 26, January 1994, s. 397.

⁷ **KENNY**, Sally J./**REİSİNGER**, William M./**REITZ**, John C., *Constitutional Dialogues in Comparative Perspective*, Palgrave Macmillan, New York 1999, s. 1.

⁸ **HANTINGTON**, Samuel, (Çeviren: Ergun Özbudun), *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*, Ankara 1996, s. 1, 18.

⁹ **MADDOX**, Graham: “A Note on the Meaning of ‘Constitution’”, *The American Political Science Review*, Vol. 76, Iss. 4, December 1982, s. 805.

yöntemseller olarak salt-hukuksal bir yaklaşım tercih edilmeyecektir. Bunun yanı sıra çalışma siyasal yaklaşım, anayasa yargısı uygulaması ve tarihsel gelişimle birlikte ele alınacaktır. Bu nedenle (ilerleyen kısımlarda açıklanacak olan) sıradanlaşma tezi kümülatif bir olarak hukuksal, siyasal, tarihsel yaklaşım ve mahkeme uygulamasına dayanılarak temellendirilmeye çalışılacaktır.

I. Genel Olarak Macaristan'ın Siyasal Ve Hukuksal Gelişimi

Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan gibi Orta ve Doğu Avrupa toplumlarının bağımsız siyasal örgütlenmelerini ancak geç dönemlerde tamamlayabildiği görülmektedir.¹⁰ Şüphesiz bu olgu içsel nedenlerden ziyade dışsal müdahalelerden kaynaklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ile Rusya arasındaki mücadelelerin ortasında kalan Macaristan, 19 Mart 1944'te Almanya'nın işgaline uğramış ve yine aynı yılda Sovyet Rusya tarafından istila edilmiştir. Büyük ölçekte Doğu Bloku ile Batı Dünyası arasındaki ideolojik ve ekonomik çekişmeler arasında kalan ülke, savaşın ardından sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle büyük güçlerin ilgi odaklarından biri olmaya devam etmiştir.¹¹ Bütün bu mücadeleler içinde II. Dünya Savaşı dönemlerinde Orta ve Doğu Avrupa toplumlarının genelinde olduğu gibi, Macaristan'da da dış müdahalelerin, yani Stalinist Sovyet rejimin ideolojine paralel siyasal ve hukuksal bir sistemin geliştiği görülmektedir.¹²

1982 yılında Sovyetler Birliği'nde Brejnev'in ölmesini takiben Çernenko ve Andrapov dönemlerinden sonra başa gelen Mihail Gorbaçov'un izlediği politikalar, Macaristan'ın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılara çözüm olarak kurtuluşu serbest piyasa ekonomisinde görmesi ve 1982'de Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası üyelikleri gibi liberal ekonomiye zemin hazırlayan hamleler Macaristan'ı Batı Dünyası'na yaklaştırmıştır.¹³ Şüphesiz bu gelişmelerin yaşanmasında Batı Dünyası'nın ülkeye yönelik izlediği politikaların, somut olarak Batı

¹⁰ VISEGRADY, Antal: "Transition to Democracy in Central and Eastern Europe: Experiences of a Model Country-Hungary", William & Mary Bill of Rights Journal, Vol. 1, Iss. 2, Art. 6, 1992, s. 245.

¹¹ GÜNGÖRMÜŞ, Naciye, Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009), Ankara 2010, s. 71-72.

¹² VISEGRADY, Transition to Democracy in Central and Eastern Europe: Experiences of a Model Country-Hungary, s. 246.

¹³ GÜNGÖRMÜŞ, s. 121-145

Almanya, ABD ve IMF'nin yardım paketlerinin açık bir etkisi olmuştur. Bunlar, sadece ekonomik açıdan değil; sosyal, siyasal ve hukuksal bakımdan da Macaristan'ı topyekûn bir biçimde Batı Dünyası'na yaklaştıran faktörler olmuştur. Fakat bütün bu köklü değişim ve dönüşümlerin sorunsuz bir şekilde meydana geldiğini söylemek güçtür.

Sosyalist rejimlerden sonra Orta ve Doğu Avrupa'daki (Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan) demokratik dönüşümler üzerine bir resim çizilecek olunursa otoriter sosyalist rejimlerden demokrasiye geçişin ve neticenin sorunsuz olmadığı görülecektir.¹⁴ Zira yeni demokratik oluşumlarda bir anayasal ve siyasal rejimden diğer bir anayasal ve siyasal rejime geçerken sıklıkla ortaya çıkan bir ara uğrak, yani geçiş (*transition*) dönemi olur. Geçiş dönemi bir taraftan otoriter bir rejimin çözümlenme süreçlerini, diğer taraftan yeni demokrasinin bazı oluşumlarını içinde barındırır. Bu dönemlerde demokratik devrimler gerçekleşebileceği gibi, arzu edilmeyen yeni otoriter rejimler de doğabilir.¹⁵ Otoriter rejimlerin yıkılmasıyla yeni kurulan rejimlerin büyük oranda yeni mücadeleler ve ideolojik çatışmalardan soyutlanması çok güçtür.¹⁶ Diğer bir anlatımla, otoriter bir rejim sonrası çok geniş çaplı değişimlerle demokratik bir rejim inşa edilebileceği gibi; demokratik anayasal ve siyasal bir rejimin kurumsallaşması sorununa kalıcı veya öngörülebilir bir çözüm getiremeyen yeni bir otoriterliğe zemin hazırlayan inşa süreçleri, geçiş döneminde yaygın ve şiddetli siyasal çatışmalara dönüşebilir. Sonuç olarak yeni bir otoriter rejim ortaya çıkabilir.¹⁷ Bu nedenle geçiş (*transition*) süreçlerinde odak noktası, demokrasiye geçiş ile demokrasinin konsolidasyonu ve

¹⁴ VISEGRADY, Antal: "A Balance of the Democratic Transformation in Central-Eastern Europe", Revista Brasileira de Estudos Politicos, Belo Horizonte, Iss. 103, July 2011, s. 41.

¹⁵ MAINWARING, Scott: "Transitions to Democracy and Democratic Consolidation: Theoretical and Comparative Issues", Helen Kellogg Institute for International Studies, November 1989, s. 4.

¹⁶ O'DONNELL, Guillermo/SCHMITTER, Philippe C./WHITEHEAD, Laurence: "Transitions from Authoritarian Rule", Latin American Perspectives: Democratization and Class Struggle, Vol. 15, Iss. 3, Summer 1988, s. 115-116.

¹⁷ O'DONNELL, Guillermo/ SCHMITTER, Philippe C., Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies, Johns Hopkins University Press, United States of America 1986, s. 3-4.

sürdürülmesi arasındaki farklar üzerine olur.¹⁸ Bu bağlamda Macaristan'da demokrasiye geçiş aşamasında 2010 yılındaki seçimleri kazanan iktidar partisi Fidesz'in parlamentodaki sandalyelerin üçte ikisini kazarak tek başına anayasayı değiştirecek gücü elde etmesi; ikinci aşama, yani demokrasinin konsolidasyonu bakımından beklenmeyen sonuçlar doğurmuştur. Daha ilk yılında geçiş dönemi Anayasası'nda iki kez değişikliğe giden Fidesz Partisi, ilerleyen dönemlerde kendisini sınırlayabilecek olan kontrol mekanizmalarının çoğunu siyasal iktidara bağımlı hale getirmiş, diğer bir ifadeyle önemli ölçüde işlevsiz kılmıştır. Yeni Anayasa taslağı parlamentoda sadece bir ay görüşüldükten sonra Fidesz Partisi'nin oylarıyla meclisçe kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak yayımlanmıştır. Yeni Anayasa'nın hazırlanmasında geçiş sürecinin aksine ne muhalefet partileri ne sivil toplum örgütleri ne de halk/millet dahil olmuştur. 1 Ocak 2012'de yürürlüğe giren Fidesz Anayasası'nın başlangıcı 1989 olan demokrasiye geçiş sürecinde kabul edilen birçok demokratik anayasal kurumu önemli oranda işlevsiz hale getirdiği ileri sürülebilir.¹⁹

Siyasal iktidar demokratik anayasal kurumları zayıflatılırken diğer taraftan da otoriter rejimin konsolidasyonunu ve sürekliliğini temin edecek düzenlemeler yapmaktan da geri durmamıştır. Bu amaçla Macaristan'da sıradan kanunların dışında bu kanunların üstünde yer alan ve anayasa değişiklikleri gibi nitelikli üçte iki çoğunluk gerektiren *cardinal laws*²⁰ denilen "temel kanun"ların kapsamı genişletilmiştir. Bu sayede gelecekte siyasal iktidarın olası el değiştirmesi durumunda nispeten daha rahat ve olağan nisaplarla yasal değişikliklerin yapılması engellenmek istenmiştir.²¹ Benzer bir durum, geçici anayasal düzenlemelerin kalıcı anayasal

¹⁸ **MAINWARING**, Scott: Introduction: Democratic Accountability in Latin America, Mainwaring, Scott/Welna, Christopher (Editors), Democratic Accountability in Latin America, Oxford University Press, New York 2003, s. 3-4.

¹⁹ **SCHELPELE**, Kim Lane: "Understanding Hungary's Constitutional Revolution", https://law.yale.edu/sites/default/files/understanding_hungarys_constitutional_revolution.pdf, (Erişim Tarihi: 12.02.2022).

²⁰ Macaristan sıradan kanunların dışında Cardinal Laws denilen bir kanun çeşidi daha vardır. Bu kanunlar sıradan kanunların üstünde yer alan, bunlardan daha güç nisaplarla çıkarılabilen veya değiştirilebilen temel kanunlar veya anayasa benzeri (*quasi-constitution*) normlardır. Temel kanunlar için bkz. **TEZİÇ**, Erdoğan, Anayasa Hukuku, 21. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2017, s. 18.

²¹ **BOROS**, Tamas: "Constitutional Amendments in Hungary: The Government's Struggle against the Constitutional Court", Friedrich Ebert Stiftung, February 2013,

hükümler haline getirilmesi ve seçim bölgelerinin diğer partilerin kazanmasını engelleyecek şekilde iktidar partisi lehine değiştirildiği seçim kanunları için de geçerli olmuştur.²² Diğer bir ifadeyle seçim kanunlarında klasik anlamda bir *Gerrymandering*²³ uygulaması hayata geçirilmek istenmiştir. Burada dikkat çeken durum, bütün bu gelişmelerin arzu edilmeden yeni bir otoriter rejimin inşa edilmesine yönelik atılmış birer adım olmasıdır. Tarihsel yaşanmışlıklar, demokratik kültürden yoksunluk, kuvvetler ayrılığı ve frenler ve dengeler mekanizmalarının tam olarak yerleşmemesi veya özümsememesi gibi etkenler geriye gidişin temel sebepleri olarak görülebilir.

II. Macar Anayasal Sisteminin Başlıca Evreleri Ve Özellikleri

Tarihsel olarak Macaristan’da iki tür anayasa olmuştur: Birincisi tarihsel (veya teamül-i) denebilecek anayasa, ikincisi yazılı anayasa. Macar Krallığı, 1945’e kadar yazılı bir anayasaya sahip olmamıştır. Yazılı olmayan Anayasa, Avusturya-Macaristan monarşisinin kurulduğu 1867 yılında kabul edilmiştir.²⁴ 20. yüzyıla kadar siyasal ve hukuksal sistemi Teamül-i Anayasa’ya dayanan Macaristan’da anayasal kurallar ve normlar tek bir belgede bir araya getirilmemiştir. Yıllar boyunca Teamül-i Anayasa’nın bir parçası olarak birkaç belge oluşturulmuş, ancak bu belgeler hiçbir zaman siyasal gerçeklikte bir anayasal sistem kurmaya

s. 2-5. https://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzes/21/nachrichten_aus_un-garn_februar_2013.pdf, (Erişim Tarihi: 23.02.2023).

²² **BANKUTI**, Miklos/**HALMAI**, Gabor/**SCHEPPELE**, Kim Lane: “Hungary’s Illiberal Turn: Disabling the Constitution”, *Journal of Democracy*, Vol. 23, Iss. 3, July 2012, s. 145.

²³ *Gerrymandering* kavramı, kamu yararı düşüncesinin bir yana bırakılarak yalnızca siyasal çıkar sağlama amacıyla hareket edilmesi için kullanılır. Bu uygulama ilk olarak ABD’de Massachussets eyalet başkanı Elbridge Gerry’nin partisini seçimlerde daha avantajlı hale getirmek amacıyla seçim çevresini semender denilen sürüngen hayvanı andıracak şekilde parçalara bölmesiyle ortaya çıkmıştır. Dünyada birçok yerde ve zamanda başvurulan yöntem De Gaullecülere avantaj sağlamak için Fransa’da 1958’de V. Cumhuriyet döneminde; Türkiye’de 1950-1960 yılları arasında Malatya ilinden Adıyaman, Kocaeli ilinden Sakarya’nın oluşturulmasıyla veya Kırşehir’in ilçe haline getirilerek Nevşehir’in il yapılmasıyla görülmüştür. **TEZİÇ**, s. 324-325. **KONTACI**, Ali Ersoy, *Kırılğan Demokrasilerde Siyasal Örgütlenme Özgürlüğü*, 1. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2016, s. 197-198.

²⁴ **TROCSANYI**, Laszlo: *The Creation of the Basic Law of Hungary*, Csink, Laurant/Schanda, Balazs/Varga, Andras Zs (Editors), *The Basic Law of Hungary: A First Commentary*, Clarus Press, UK 2012, s. 30.

yetmemiştir. Dolayısıyla Macaristan'ın 1949 yılına kadar yazılı bir anayasası olmamıştır.²⁵

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Macar Anayasa tarihinde radikal değişiklikler meydana gelmiş, monarşiden cumhuriyete geçilmiştir.²⁶ İlk yazılı anayasa hazırlama girişimi, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin kısa süren döneminde yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra anayasa hazırlamaya doğru atılan önemli bir adım “*Act I of 1946*” olmuştur. Ancak bu düzenleme sadece devletin kuruluşunu ele almıştır. Cumhuriyeti ilan eden kanun, uygulamada yürütme iktidarını parlamentoya karşı sorumlu olan hükümete vermiştir. Bu durum uzun sürmemiş, Sovyet egemenliği altında 1949'da Macaristan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.²⁷ Macaristan'da ilk Anayasa “*Act XX of 1949*” düzenlemesiyle kabul edilmiştir. Birçok Orta ve Doğu Avrupa devletinde olduğu gibi, 1949 Anayasası'na da sosyalist ideoloji hâkim olmuştur.²⁸ Nitekim 20. yüzyılın ortalarında Finlandiya dışındaki *Demir Perde* ülkelerinde Sovyetlerin bu bölgelere nüfuz etmelerinden sonra yeni anayasaların kabul edildiği görülmektedir.²⁹ Bu anayasalar birbirinden biraz farklı olmakla

²⁵ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No. 614/2011, Strasbourg, 28 March 2011, [https://www.venice.coe.int/Web-Forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)001-e](https://www.venice.coe.int/Web-Forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)001-e), (Erişim Tarihi: 20.05.2022).

²⁶ **EGRESI**, Katalin: “Role Of The Holy Crown Doctrine And ‘Historical Constitution’ in The Hungarian Constitutionalism”, *Studia Juridica et Politica Jaurinensis*, Vol. 1, Iss. 1, 2014, s. 10.

²⁷ **FRÖHLICH**, Johanna/**CSINK**, Lorant: “Topics of Hungarian Constitutionalism”, *Tijdschrift voor Constitutioneel Recht*, Oktober 2012, s. 425-427; **HALMAI**, Gabor: “Regeneration of Civil Society in Hungary: The Recodification of the Right of Assembly and Association” *Law & Policy*, Vol. 13, Iss. 2, April 1991, s. 136.

²⁸ **FRÖHLICH/CSINK**, s. 427.

²⁹ **DENEER**, David, (Çeviren: Karamustafaoğlu, Tunçer): “Modern Anayasal Sistemlerde Yargı Denetimi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 3, 1969, s. 198. Sovyet rejimlerine kaynaklık eden ilk Sovyet Rus Komünist Anayasası 1918'de ilan edilmiştir. Bu süreçte 1924, 1936 ve 1977'de olmak üzere Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) üç komünist anayasası olmuştur. Bölgedeki diğer anayasalar 1946'da Arnavutluk'ta, 1947'de Bulgaristan'da, 1948'de Romanya ve Çekoslovakya'da, 1949'da Macaristan'da, 1952'de Polonya'da ilan edilmiştir. 1960'ta Çekoslovakya'da, 1952 ve 1965'te Romanya'da, 1971'de Bulgaristan'da ve 1976'da Arnavutluk'ta yeni sosyalist anayasalar hazırlanmıştır. **GÖNENÇ**, Levent, *Prospects for Constitutionalism in Post-Communist Countries*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/London/New York 2002, s. 82.

birlikte, aynı Marksist-Leninist ilkelere dayanmaktadır. Komünist otoriteler Batı anayasacılığının, proletaryanın varlıklı sınıflar tarafından sömürülmesinin sürdürülmesine hizmet eden bir araç olduğunu savunmuşlar ve anayasacılığın iki önemli ilkesini, kuvvetler ayrılığı ve hukukun üstünlüğünü reddetmişlerdir.³⁰

20 Ağustos 1949'da kabul edilen Macaristan Halk Cumhuriyeti Anayasası (*Constitution of the People's Republic of Hungary*)³¹ 1949-1988 yılları arasında yürürlükte kalmıştır. Sovyet ideolojinin etkisiyle çerçevesi çizilen siyasal sistemde, belli başlı (Macar Komünist Partisi, Macar Emekçi Partisi, Macar Sosyalist İşçi Partisi gibi) sol eksenli siyasal partiler hâkim olmuştur. Macaristan'da 1956 yılında çıkan ayaklanma sonucunda hukuksal olarak çok partili hayata geçilmiş olsa da³² pratikte çok partili anayasal sistem ve demokratik karakterden uzak olan tek parti yönetimlerinin etkili olduğu bir dönem yaşanmıştır. Öyle ki demokratik bir anayasal ve siyasal sistemde hukukun üstünlüğünü tesis etme ve temel hak ve özgürlükleri korumada hayati bir role sahip olan siyasal partiler,³³ Macaristan'da demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olma niteliğine sahip olamamıştır. Dolayısıyla bu dönemde anayasal ve siyasal sistemde hukuk ile siyasal gerçekliğin örtüştüğünü söylemek güçtür. Macar anayasal ve siyasal tarihinde olumlu gelişmeler ise 1988 yılının sonbaharında meydana gelmiştir. İlk olarak 3 Eylül'de Macar Demokratik Forumu siyasal bir örgüt olarak varlığına kavuşmuş; Özgür Demokratlar Birliği, Macar Halk Partisi gibi siyasal oluşumlar onu izlemiştir. Ekim ayında siyasal örgütlenme ve birlikleri yasal hale getiren düzenleme kanunlaştırılmıştır.

³⁰ GÖNENÇ, s. 82.

³¹ Constitution of the People's Republic of Hungary, Budapest 20th August 1949, <https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/1949%20Hungarian%20constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.05.2023); Türkçe çevirisi için bkz. Macaristan Halkçı Cumhuriyeti Anayasası, (Çeviren: Bülent Nuri Esen), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/637539>, (Erişim Tarihi: 13.09.2022).

³² GÜNGÖRMÜŞ, s. 95. Bu arada, Batı Dünyası politikalarının Doğu Bloku'na karşı galip gelmesinin yanı sıra, 1990'lara kadar aralıksız olarak sol partilerin iktidarda kalmış olması ilerleyen süreçlerde tepkisel olarak özellikle 2010'dan sonra "sağ"dan gelen siyasal partilerin veya oluşumların iktidara gelmesinde etkili olan faktörlerden biri olmuştur. Bunun yansıması ise, aşağıda görüleceği üzere tesis edilmek istenen demokratik yapıdan uzaklaşılması olmuştur.

³³ SCHWARTZ, Herman: "Constitutional Developments in East Central Europe", *Journal of International Affairs*, Vol. 45, Iss. 1, Summer 1991, s. 73.

Böylece Macaristan'da çok partili bir sisteme geçilmesi için uygun zemin hazırlanmıştır.³⁴

Sosyalist rejimin yerini geçiş sürecinde demokratik anayasal kurumlara bırakması ve çoğulcu yapının ortaya çıkması 1956 Devrimi'nin 33. yıl dönümünde, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından iki hafta önce 1989'da gerçekleşmiştir.³⁵ 23 Ekim 1989'daki kapsamlı Anayasa değişikliği arzulan anayasal (sınırlı) devlete kaynaklık etmiştir. Bu çerçevede yatay kuvvetler ayrılığı tesis edilmiştir.³⁶ Klasik parlamenter hükümet sisteminde görülebilecek olan halk tarafından seçilen bir yasama organı ve ondan kaynaklanan yürütme organının yumuşak ve dengeli ayrımı; bir yanda devlet başkanı diğer yanda bakanlar kurulunun olduğu iki başlı yürütme; yürütmenin yasamaya karşı sorumsuz olan ilk kanadının kural olarak yasama organı tarafından seçilmesi ve yasamaya karşı sorumlu olan ikinci kanadının yine yasama organı tarafından belirlenmesi;³⁷ düalist yürütmenin kontrolünün cumhurbaşkanından ziyade başbakana verilmesi; hükümetin kurulması için parlamentodan güvenoyu alması gibi temel prensipler³⁸ net bir şekilde belirlenmiştir. Öte yandan daha önce anayasal sistemde olmayan temel hakların bir güvencesi olarak ombudsmanlık kurumu (kamu denetçiliği) ve temel olarak kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek olan bir anayasa mahkemesi ilk kez geçiş döneminde tesis edilmiştir.³⁹

Macaristan'ın sosyalist rejimden demokrasiye geçiş arzusu bir boyutuyla devrim olarak değerlendirilebilir. Anayasal devrimler Amerikan ve Fransız devrimlerinde görüldüğü üzere yalnızca süregiden egemen

³⁴ **VISEGRADY**, Transition to Democracy in Central and Eastern Europe: Experiences of a Model Country-Hungary, s. 246-248.

³⁵ **KOVACS, Kriszta/TOTH, Gabor Attila**: "Hungary's Constitutional Transformation", European Constitutional Law Review, Vol. 7, Iss. 4, June 2011, s. 184.

³⁶ **TROCSANYI**, s. 35.

³⁷ **GÖZLER, Kemal**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı, 14. Baskı, Bursa 2022, s. 242-243; **ÖZBUDUN, Ergun**, Türk Anayasa Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2016, s. 357-358.

³⁸ **GARLICKI, Lech**: Democracy and International Influences, Georg Nolte (Editor), European and US Constitutionalism, Cambridge University Press, New York 2005, s. 275.

³⁹ **KOVACS/TOTH**, s. 184-185.

gücü sınırlamaz, daha ziyade topyekûn yeni bir düzen kurar.⁴⁰ Geçiş sürecindeki Macaristan, reddedilen otoriter sosyalist rejim ve demokratik bir anayasal sistem inşa etme arzusu bakımından bu alanda bir örnek olarak ele alınabilir.⁴¹ Fakat Macaristan’da 1989 yılındaki kapsamlı Anayasa değişikliği (*Act XXXI of 23 October 1989*) yoluyla yeni bir anayasal sistemin kurulması öngörülmüştür. Bunun nedeni anayasa yapımını komünist dönemde seçilen parlamentoya bırakmaktan kaçınmak olmuştur. Dolayısıyla Polonya, Çekoslovakya ve Arnavutluk’ta olduğu gibi Macaristan’da da “değişiklikler yoluyla anayasa yapma” (*constitution-making through amendments*) yöntemi tercih edilmiştir.⁴² Doktrinde bazı yazarlar bu yöntemi eleştirmişler ve “erken anayasa yapımını” (*early constitution-making*) savunmuşlardır.⁴³ Bu köklü değişiklikler her ne kadar anayasa hukuku tekniği anlamında tam olarak asli kuruculuk olmasa da siyasal anlamda basit bir değişiklik ya da revizyon olarak değerlendirilemez. Daha çok anayasal bir devrim ya da yeni bir inşa olarak değerlendirilebilir.⁴⁴ Zira bu hareket, yeni bir siyasal düzen oluşturmakla; eski rejimde yer alan komünist parlamentoyu demokratik bir kurucu güç olarak görmemekle; egemenlik yetkisini kullanacak organ veya organların yeni bir anayasa ile tanınmasıyla devrimci bir nitelik kazanmaktadır.⁴⁵

1989’dan sonra anayasal demokrasiye geçme çabasında olan ülkede devrim barışçıl bir şekilde gerçekleşmiş; otoriter sosyalist rejim yerini demokratik kurumları olan çoğulcu bir rejime bırakmıştır. Demokrasi için gerekli olan halk desteği ve bunu destekleyen siyasi kültür, anayasa yapımı ve etkinlik koşulları sağlanmıştır.⁴⁶ Fakat bu geçiş süreci radikal bir biçimde olmamış, demokratik anayasal sistem aşama aşama kurulmaya çalışılmıştır. Diğer bir anlatımla sosyalist rejimin hemen ardından

⁴⁰ HALMAI, Gabor: “The Rise and Fall of Constitutionalism in Hungary”, s. 217. <https://me.eui.eu/gabor-halmi/wp-content/uploads/sites/385/2018/05/10.The-rise-and-fall-of-constitutionalism-in-Hungary-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.01.2023).

⁴¹ ÖRKENY, Antal/SCHEPPELE, Kim Lane: “Constitutionalism in Eastern Europe” *International Journal of Sociology*, Vol. 26, Iss. 4, Winter 1996/1997, s. 80.

⁴² GÖNENÇ, s. 121.

⁴³ ACKERMAN, Bruce, *The Future of Liberal Revolution*, Yale University Press, New Haven and London 2008, s. 49-53.

⁴⁴ HALMAI, *The Rise and Fall of Constitutionalism in Hungary*, s. 217.

⁴⁵ SCHWARTZ, *Constitutional Developments in East Central Europe*, s. 76; HALMAI, *The Rise and Fall of Constitutionalism in Hungary*, s. 218-219.

⁴⁶ GÖNENÇ, s. 88, 122.

tümünden yeni bir Anayasa hazırlanıp kabul edilmemiş, ilk etapta 1949 Anayasası'nın bazı bölümleri değiştirilerek demokrasiye yumuşak bir geçiş yapılmak istenmiştir.⁴⁷ 1989'daki Anayasa hareketinin demokratik niteliği, egemenliğin tesisi ve egemenlik sonrası anayasa yapım süreçlerinin şekillenmesi üzerinden de okunabilir.⁴⁸ Tarafların eşit yetkilere sahip olup katıldığı yuvarlak masa görüşmeleri, geçiş sürecinde demokratik anayasal sistem inşa edilirken temel siyasal güçlerin çoğulcu katılımını sağlayan ve eksik meşruiyetin zaafalarını törpüleyen demokratik adımlar olarak değerlendirilebilir.⁴⁹ Nitekim Macaristan'da egemenlik aşaması geçiş dönemi anayasa hazırlıklarında bu türden demokratik süreçler işletilmiştir. Bu dönemde 20 Ağustos 1949 tarihli Macar Anayasası tamamen değiştirilmemiş, 1988'den sonra hazırlanan geçiş dönemi Anayasası ile çoğulcu bir demokrasi tesis edilmek istenmiştir. Bu bağlamda 23 Ekim 1988'de "Act XXXI" düzenlemesiyle kapsamlı bir Anayasa değişikliği kabul edilmiş, ilerleyen zamanlarda birkaç kez Anayasa değişikliğine gidilmiştir. Fakat 20 Kasım 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği sonucunda daha önce yapılan değişikliklerin ruhuna aykırı birtakım düzenlemeler yapılmış ve Anayasa Mahkemesinin yetkileri önemli oranda sınırlandırılmıştır.⁵⁰ Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin sınırlandırılmasına yönelik düzenlemeler ileride inşa edilmek istenen otoriter rejim için kritik bir eşik olmuştur. 2011 yılında yapılan serbest seçimler sonrasında oyların %53'ünü alan merkez sağ partisi Fidesz seçim kanunlarının doğurmuş olduğu orantısızlık sonucu meclis sandalyelerinin %68'ini kazanmış, Anayasayı tek başına değiştirebilecek güce ulaşarak 2012'de yürürlüğe girecek tümüyle yeni bir Anayasa hazırlamıştır.⁵¹ Yeni 2011 Macaristan Anayasası'nın kabulüyle büyük ölçüde geçiş sürecinde amaçlanan

⁴⁷ KOVACS/TOTH, s. 185-186.

⁴⁸ Bkz. ARATO, Andrew: "Redeeming the Still Redeemable: Post Sovereign Constitution Making", International Journal of Politics Culture and Society, Vol. 22, 2009, s. 427.

⁴⁹ ARATO, Redeeming the Still Redeemable: Post Sovereign Constitution Making, s. 427, 431.

⁵⁰ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No. 618/2011, Strasbourg 20 June 2011, <https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/venice%20commission%20hungarian%20constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).

⁵¹ SCHEPPELE, Kim Lane: "Hungary's Constitutional Revolution", <https://krugman.blogs.nytimes.com/2011/12/19/hungarys-constitutional-revolution>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022)

demokratik, çoğulcu anayasal düzenden uzaklaşmıştır.⁵² Bundan sonraki süreçte iktidar partisinin yaptığı hamleler Macaristan’da demokratik anayasal sisteme geçiş sürecinden uzaklaşarak otoriter bir rejime geçilmesine yol açmıştır. Otoriterleşme evresinde, geçiş sürecinde anayasal sistemin koruyucusu olarak görülen ve bu nedenle oldukça geniş görev ve yetkilerle donatılan Anayasa Mahkemesi önemli oranda sınırlandırılmış ve üye sayısından başkanın seçim usulüne kadar Mahkemenin kuruluşu önemli oranda çoğunlukçu karaktere sahip siyasal iktidarın lehine olacak şekilde değiştirilmiştir.⁵³ Bu dönemde işletilen anayasa yapım süreci, temel haklar ve anayasa konusundaki geriye gidişe yol açan düzenlemeler Venedik Komisyonu⁵⁴ ve Avrupa Parlamentosu⁵⁵ tarafından eleştirilmiştir. Andrew Arato, bu gelişmelerden sonra mevcut Macaristan anayasal ve siyasal sistemi için gerçek bir demokrasi ile despotizm arası karma bir sistem, melez bir rejim tanımlaması yapmıştır. Yazara göre, Macaristan’da gerçekleşen, anayasal demokrasinin tümünden yıkılması değilse de demokratik bir sistemden çok uzak bir rejimdir. Bu demokratik olmayan sistemde anayasal bir devletin Anayasa Mahkemesi, ombudsman, yargı ve Medya Konseyi gibi kurumlar halen varlığını koruyor olsa da bunların yetkileri önemli oranda sınırlandırılmıştır. Anayasada birçok temel hak ve özgürlük tanınmış olsa da bağımsız yargı ve Anayasa Mahkemesinin mevcut durumu bu güvenceleri tehlikeye sürüklemektedir.⁵⁶

III. Macaristan Anayasa Mahkemesi

A. Anayasa Mahkemesinin Ortaya Çıkışı

II. Dünya Savaşı dönemlerinden 20. yüzyılın sonlarına kadar Doğu ve Orta Avrupa toplumlarının genelinde olduğu gibi Macaristan’da da dış müdahalelerin, yani Stalinist Sovyet rejimin ideolojisine paralel olarak

⁵² HALMAI, Gabor: “Silence of Transitional Constitutions: The “Invisible Constitution” Concept of The Hungarian Constitutional Court”, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 16, Iss. 3, November 2018, s. 971.

⁵³ SCHEPPELE, Hungary’s Constitutional Revolution.

⁵⁴ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No. 618/2011, Strasbourg 20 June 2011, <https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/venice%20commission%20hungarian%20constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).

⁵⁵ <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0315+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).

⁵⁶ HALMAI, *The Rise and Fall of Constitutionalism in Hungary*, s. 225.

sosyalist bir hukuk sisteminin geliştiği görülmektedir.⁵⁷ Sosyalist rejim döneminde sınırsız yasama iktidarı anayasal sistemin en baskın özelliği olarak ön plana çıkmaktadır.⁵⁸ Bu dönemde uygulanan 1949 Anayasası, yargı organları arasında anayasaya uygunluk denetimi yapan bir anayasa mahkemesine (*constitutional court*) veya bir yüksek mahkemeye (*supreme court*) yer vermemiştir. Her ne kadar Macaristan Halk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of HPR*) olarak bir Yüksek Mahkeme saptanmış olsa da Mahkemenin görev ve yetkileri arasında kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi sayılmamıştır. Dolayısıyla sosyalist rejim döneminde anayasa yargısı kurumundan söz etmek mümkün değildir.⁵⁹ Nitekim bu dönemde 1936 tarihli Stalin Anayasasını örnek alan birçok *Demir Perde* ülke anayasasında (aslında bir hukuk devletinde kural olarak yargı denetiminin yetki alanına giren) kanunları yorumlama yetkisinin genellikle *Presidium*'a⁶⁰ veya ona benzer bir kuruma verildiği görülmektedir.⁶¹

Demokrasiye geçiş sürecinden önce eski rejimin doğası gereği yasama ve/veya yürütme organ(lar)ına karşı Anayasayı koruyan için hiçbir kurum/organ olmamıştır. Diğer bir ifadeyle Sosyalist rejimde devlet iktidarının parlamento dışında bir organ tarafından denetlenmemesi bilinçli bir tercih sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 1980'lerin ortalarına kadar

⁵⁷ VISEGRADY, Transition to Democracy in Central and Eastern Europe: Experiences of a Model Country-Hungary, s. 246.

⁵⁸ VISEGRADY, Antal: "On European Legal Cultures", Revista Brasileira Estudos Politicos, Belo Horizonte, Vol. 107, Iss. 13, July 2013, s. 27.

⁵⁹ Macaristan'da hali hazırda Anayasa Mahkemesinin dışında anayasaya uygunluk denetim yetkisine sahip olmayan Yüksek Mahkeme olarak yargı yetkisini kullanan "*Curia*" faaliyet göstermektedir. Bkz. <https://birosag.hu/en/curia-hungary>, (Erişim Tarihi: 13.03.2023).

⁶⁰ 1949 Macar Halk Cumhuriyeti Anayasası m.19'a göre *Presidium*, parlamento tarafından seçilir ve parlamento üyeleri arasından seçilen bir başkan, iki başkanvekili, bir kâtip ve 17 üyeden oluşur. Buradan *Presidiumun* Türkiye'deki Meclis Başkanlık Divanına benzer bir organ olduğu çıkarımı yapılabilir. 1949 Macar Halk Cumhuriyeti Anayasası m.20'ye göre *Presidium*, kanun teklif etme, parlamentoyu toplantıya çağırma, seçim ilanı yapma, kararname çıkarma, uluslararası antlaşma onaylama, özel af ilan etme, parlamento toplantı halinde değilse Anayasayı değiştirme hariç ona ait yetkileri kullanma yetkilerine sahiptir. Bkz. Constitution of the People's Republic of Hungary, Constitution of the People's Republic of Hungary, Budapest 20th August 1949, <https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/1949%20Hungarian%20constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.05.2023).

⁶¹ DEENER, s. 198.

parlamentodan ayrı olan, Anayasa'nın etkin korumasını yapacak bir organın kurumsallaştırılması fikrine şüpheyle bakılmıştır.⁶² Bu arada ilk kez 1983 yılında kurulan Anayasa Konseyine (*Council of Constitutional Law*)⁶³ anayasaya aykırı kanunları iptal etme yetkisi verilmemiştir.⁶⁴ Anayasa Konseyine anayasaya aykırılık tespit etmesi halinde normu iptal etme yetkisi tanınmamış, yalnızca ilgili normu ihmal etme yetkisi verilmiştir. Burada itirazda bulunan organ ile ilgili hukuk normunu çıkaran organ arasında Konseyin arabuluculuk görevi olmuştur.⁶⁵ Anayasa Konseyinin siyasal konjunktürde gerçek bir anayasal koruyucu olarak hareket edememesi, parlamentoya karşı sorumlu olması, istendiğinde her zaman parlamento tarafından feshedilebilmesi, gerçek anlamda yargısal bir denetim yapamaması olumsuz yanlar olmuştur. Ancak Konsey üyelerinin parlamento tarafından seçilmesi ve dolayısıyla meşruiyet sahibi olması parlamento dışında ayrı bir organın Anayasa'nın koruyucusu olarak görev alabileceğine dair düşüncenin ilk kez oluşması ve farklı bir organ tarafından Anayasa'nın yorumlanabilmesi bakımından yeni ve önemli bir adım olmuştur. Nitekim düşüncenin gelişimiyle 1980'lerin sonlarında Anayasa Konseyinin güçlendirilmesi fikri ortaya çıkmasına rağmen, 1989'da yepyeni bir kurum olarak Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.⁶⁶ Dolayısıyla demokrasiye geçiş döneminden önce Macaristan anayasal sisteminin Anayasa Mahkemesi başta olmak üzere birçok yargı kurumuna yabancı kaldığını söylemek mümkündür.⁶⁷

⁶² **CSINK**, Lorant/**SCHANDA**, Balazs: *The Constitutional Court*, Csink, Lorant/Schanda, Balazs/ Varga, Andras Zs (Editors), *The Basic Law of Hungary: A First Commentary*, Clarus Press, UK 2012, s. 293.

⁶³ Ulusal Meclis delegeleri (*National Assembly delegates*), adalet bakanı (*the minister of justice*), Yüksek Mahkeme başkanı (*the president of the Supreme Court*), başsavcı (*the prosecutor general*) ve Halk Denetim Komitesi başkanından (*chairman of the People's Control Committee*) oluşan Anayasa Konseyinin on beş üyesi Ulusal Meclis (*National Assembly*) tarafından seçilmiştir. <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-5880.html>, (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

⁶⁴ **SZENTE**, Zoltan: "The Interpretive Practice of the Hungarian Constitutional Court: A Critical View", *German Law Journal*, Vol. 14, Iss. 8, 2013, s. 1593.

⁶⁵ <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-5880.html>, (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

⁶⁶ **CSINK/SCHANDA**, *The Constitutional Court*, s. 294-295.

⁶⁷ **HALMAI**, Gabor: "The Reform of Constitutional Law in Hungary After the Transition", *Legal Studies*, Vol. 18, Iss. 2, June 1998, s. 189.

Macaristan'da demokrasiye geçiş sürecinden sonraki anayasal ve siyasal sistem mevcut otoriter rejimden duyulan rahatsızlık, hak ve özgürlük talebi, demokratik bir sistem inşa etme gibi iç dinamiklerin yanı sıra günümüz dünyasının dış etkenleri ve müdahalelerinden soyut düşünülemez. Nitekim Orta ve Doğu Avrupa'da 1989'da komünist rejimlerin dağılmasından sonra, bölgede yeni anayasal sistemler kurmak için anayasa yapım süreçleri hızlanmıştır.⁶⁸ 1990'lı yıllarda Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan demokratik sistemlere geçiş süreci veya mevcut sistemlerin restorasyonu hukukun üstünlüğünü hâkim kılma, temel hak ve özgürlükleri tesis etme, ekonomik refahı sağlama gibi iç etkenlere bağlı olduğu kadar; Batılı devletlerin bölgeye yönelik politikalarıyla, dolayısıyla dışsal faktörlerle de ilintilidir. Nitekim bu dönemde bölgede meydana gelen gelişmeler, bir yönüyle temel olarak Kıta Avrupası hukuk sistemlerinin taklidinden öteye geçmemiştir.⁶⁹ Sonuç olarak 1989'dan itibaren demokrasiye geçiş sürecinde bu gelişmelerin merkezindeki ülkelerden biri olarak Macaristan'da Kıta Avrupası hukuk sistemi ve onun bir parçası olarak Avrupa modeli anayasa yargısı yerleşmeye başlamış, Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.⁷⁰

Macaristan'da ilk olarak kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek özel bir mahkemenin, yani Anayasa Mahkemesinin kuruluşu sosyalist rejimin sona ermesini takiben 1989'da geçiş sürecindeki Anayasa değişikliğiyle gerçekleşmiştir.⁷¹ Ülkede yargı denetiminin benimsenmesi yerleşik hukuk sisteminde olduğu gibi önemli oranda dışsal faktörler (dolayısıyla Kıta Avrupası geleneği) ile ilgilidir.⁷² Diğer bir açıdan Macaristan'da yargı denetiminin benimsenmesi üçüncü demokrasi dalgasına denk gelmiştir. Zira Sovyet baskısı Macaristan ile beraber Çekoslovakya'da oluşum halindeki demokrasiyi ve kurumları sönmümlendirerek bunların gelişmesini ertelemiştir.⁷³ Burada dikkat çekilmesi gereken bir özellik, yeni anayasa mahkemelerinin tabandan gelen halk

⁶⁸ SCHWARTZ, Constitutional Developments in East Central Europe, s. 71.

⁶⁹ NOLTE, Georg: European and US Constitutionalism: Comparing Essential Elements, Georg Nolte (Editor), European and US Constitutionalism, Cambridge University Press, New York 2005, s. 19.

⁷⁰ GARLICKI, s. 264.

⁷¹ HALMAI, The Reform of Constitutional Law in Hungary after the Transition, s. 188.

⁷² SCHWARTZ, The Struggle for Constitutional Justice, s. 17-19.

⁷³ HUNTINGTON, s. 16.

hareketlerinden değil; Nazi Almanyası, İtalyan Faşizmi ve Sovyet sosyalizmindeki çoğunlukçu anlayışlara duyulan derin bir güvensizlikten doğmuş olmasıdır.⁷⁴

Anayasa Mahkemesinin 1989’da ilk kez kurulmasından sonra, yaklaşık olarak on yıllık süreçte Mahkeme, gerek bazı önemli kararlarında *Rule of Law*’a yapmış olduğu göndermeler gerekse görünmez anayasa gibi hareket ederek *Common Law* hukuk sistemindeki yargıçlığı andırmış olsa da⁷⁵ Macaristan’ın bu sistemden çok net bir şekilde ayrıştığı ve Kıta Avrupası hukuk sistemine yaklaştığı çokça nokta vardır.⁷⁶ 1900’lerin başlarından 2011 yılına kadar yeni Anayasa dahil olmak üzere, kanunlaştırma (kodifikasyon) kapsamında parlamentodan dört yüze yakın düzenlemenin geçirilmiş olması Kıta Avrupası hukuk sisteminin temeli olan yazılı hukuk kültürünü yansıtır. Öte yandan 2010 sonrası görev ve yetkileri bu danan mahkeme görünümü de bu argümanı destekler niteliktedir.

Macaristan’ın Avrupa’yla ortak bir diğer noktası anayasa yargısı modelidir. Amerika Birleşik Devletleri anayasal sisteminin dünyaya sunduğu en temel katkılardan biri kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimidir. Amerikan modeli, merkezileşmemiş veya yaygın model de denilen sistemin en önemli özelliği her mahkemenin anayasaya uygunluk denetimi yapabilmesidir. Amerikan modelinin yanı sıra, ilk olarak 1920 Avusturya Anayasası’nda kurulan Avusturya modeli ya da Avrupa modeli veya merkezileşmiş model de denilen bu sistemde yargı denetimi, sadece bu iş için özel olarak kurulan tek bir mahkeme tarafından yapılabilmektedir. Son olarak Amerikan ve Avusturya modellerinin karışımı olan ve çoğunlukla Latin Amerika’da görülen karma, melez yargı denetimi modeli vardır.⁷⁷

⁷⁴ **SOLYOM**, Comment, s. 250.

⁷⁵ **VISEGRADY**, On European Legal Cultures, s. 28-29.

⁷⁶ **KLINSBERG**, Ethan: “Judicial Review and Hungary’s Transition from Communism to Democracy: The Constitutional Court, the Continuity of Law, and the Redefinition of Property Rights”, Brigham Young University Law Review, Vol. 41, 1992, s. 122.

⁷⁷ **BREWER-CARIAS**, Judicial Review in Comparative Law, s. 3-4. Amerikan ve Avrupa yargı denetimi sistemleri arasındaki teknik fark, kanunların anayasaya uygunluğunun denetimini yapan yargı organlarından kaynaklanmaktadır. Amerikan modelinde ülkenin her tarafındaki mahkemeler anayasaya uygunluk denetimi yapabiliyorken, Avrupa modelinde bu faaliyet ya sistemde mevcut olan ya da özel olarak bu iş için kurulan bir mahkeme tarafından yapılabilmektedir. Karma sistem ise hem merkezileşmiş hem de merkezileşmemiş modellerin bazı özelliklerini barındıran ve

Merkezileşmiş sistem ile merkezileşmemiş sistem arasındaki farklar tarihsel köklere uzanır. Merkezileşmemiş modelde kanunu yorumlama işi tüm yargıçların en temel görevlerinden biridir. Çünkü bir yargıç, somut olayda kanunları uygularken iki kural (anayasa ile kanun) arasında bir çatışma çıktığında yorum faaliyetiyle birine üstünlük vererek galebe çalan kuralı uygulamak zorundadır. Buna karşın merkezileşmiş modelde kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi sıradan yargıçların bir görevi olarak görülmez, sıradan yargıçlara kanunu kabul etmek ve uygulamak zorunluluğu yüklenir.⁷⁸ Öte yandan Kıta Avrupası'nda büyük oranda, birtakım yeni görevlerden ve doğası gereği yargı denetiminin siyasal niteliğinin belli bir ölçüde gelişmesinden ötürü geleneksel yargıçlığa karşı bir güvensizlik duyulmuştur.⁷⁹ Bu nedenle Kıta Avrupası'nda yargı denetiminin kapsamı öncelikle siyasal atamalarla özel olarak kurulan organlar ile sınırlı tutulmaya çalışılmıştır. Amaç sadece bu iş için kurulan güvenilir-özel mahkemeler eliyle yargı denetimini yapmak olmuştur.⁸⁰ Ayrıca Kıta Avrupası'nda merkezileşmiş modelin tercih edilmesinde yargıçlık eğitiminin veya profilinin de etkisi vardır. Kıta Avrupası'nda yaygın olan kariyer yargıçlığı, genellikle çok daha geniş konuları kapsayan anayasa yargısı tekniğinden ziyade, dar teknik bir yorumlamaya tâbi bir hukuk eğitimi dayanır. Bu nedenle anayasal karar verme sıradan kanunları yorumlama faaliyetinden ziyade genellikle daha basiretli bir kavrayışı gerektirdiği ve Kıta Avrupası'ndaki hukuk eğitimi anayasal yorum konusunda yetersiz kaldığı için kariyer yargıçlığına hep şüphe ile bakılmıştır.⁸¹ Bu bağlamda Macaristan'ın içinde olduğu tarihsel koşullarla nedeniyle anayasal ve siyasal sistem bakımından Kıta Avrupası'nun etkisinde kaldığı görülmektedir. Konu özelinde benzer bir durumun yargı denetimi konusunda benimsenen model için de geçerli olduğunu kaydetmek gerekir. Nitekim Macaristan'da bu koşullar ve modeller arasında merkezileşmiş model veya Avrupa modeli de denen Alman

---

çoğunlukla Latin Amerika'da yaygın olan bir modeldir. **KAYA**, Seyithan/**KURT**, Taha, Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru, 2. Baskı, Ankara 2023, s. 50-59; **BREWER-CARIAS**, *Judicial Review in Comparative Law*, s. 91-94.

⁷⁸ **CAPPELLETTI**, Mauro, *Judicial Review in the Contemporary World*, Bobbs-Merrill, Indianapolis 1971, s. 52-55.

⁷⁹ **CAPPELLETTI**, *Judicial Review in the Contemporary World*, s. 69.

⁸⁰ **KAYA/KURT**, s. 56.

⁸¹ **JACKSON**, C. Vicki/**TUSHNET**, Mark, *Comparative Constitutional Law*, Second Edition, Foundation Press, University Casebook Series, 2006, s. 467.

Bundesverfassungsgericht modeli örnek alınarak Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.⁸² Mahkemeye başta soyut norm denetimi yoluyla kanunların anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisi olmak üzere çok geniş olağanüstü görev ve yetkiler verilmiştir.

B. Anayasa Mahkemesinin İşlevselliği ve Etkinliği

Macaristan'da demokrasiye geçiş süreci ve sonrasında kurulmak istenen demokratik anayasal sistem için Anayasa'da yer verilen ilk ve öncelikli kurum Anayasa Mahkemesidir. Bu amaçla Macaristan Anayasa Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi Kanunu "*Act CLI of 2011 on the Constitutional Court*" (ACC) ile olağanın üstünde görev ve yetkilerle donatılmıştır. Yüksek Mahkeme erkler arasında anayasal güç dengesini sağlayan en temel kurum olarak görülmüştür. Macaristan'ın parlamenter hükümet sistemine sahip olmasından ötürü yürütme ve yasama organlarının yumuşak bir şekilde ayrılması ve bu nedenle çoğunlukla iki organ arasındaki erkler ayrılığının pratikte ortadan kalkması, cumhurbaşkanının veto yetkisinin güçleştirici olmaktan çok geciktirici veto⁸³ olmasına dikkat edilirse yasama iktidarı üzerinde gerçek bir anayasal denetimi sağlamak ve sınırlı devlet anlayışını tesis etmek için Anayasa Mahkemesine amacına uygun olarak son derece işlevsel görev ve yetkilerin verildiği görülmektedir.⁸⁴ Başlangıçta Anayasa Mahkemesi temel olarak soyut norm ve somut norm denetimi (ACC, m.23), Anayasa ve kanunları yorumlama (ACC, m.38), uluslararası antlaşmaları uygun bulma kanununu inceleme ve anlaşmaların anayasaya uygunluğunu denetleme (ACC, m.23/3-4 ve m.32), kanunlaşan ancak henüz cumhurbaşkanı tarafından yayımlanmayan kanunları denetleme (öncedenlik denetimi) (ACC, m.23/1) gibi konularda görev ve yetkiler verilmiştir. Ayrıca 1998 yılına kadar Mahkemenin

⁸² SZENTE, s. 1594.

⁸³ Veto çeşitleri temel olarak "mutlak", "güçleştirici" ve "geciktirici" veto şeklinde sınıflandırılmaktadır. Mutlak veto, imzalanmayan bir yasama işleminin yasama organına da geri gönderilmeyerek, bir daha ele alınmasına kesin bir biçimde engel olunmasıdır. Güçleştirici veto, yasama organının geri gönderilen yasama işlemini yeniden kabul edilebilmesi için nitelikli bir çoğunluğa ihtiyaç duyması halinde söz konusu olan veto çeşididir. Geciktirici veto ise, güçleştirici veto yetkisinin aksine, veto edilen yasama işleminin yasama organı tarafından yeniden kabul edilmesi için özel bir oy çoğunluğunun aranmadığı veto türüdür. Bkz. **BAHÇECİ**, Barış, Karşılaştırmalı Hukukta ve Türkiye'de Devlet Başkanının Veto Yetkisi, Ankara 2008, s. 13-16.

⁸⁴ KOVACS/TOTH, s. 185.

kanun taslakları üzerinde de önleyici denetim yetkisi olmuştur.⁸⁵ Macaristan Anayasa Mahkemesinin bir diğer özgün yetkisi, anayasaya aykırı yasama ihmalinin (ACC, m.24/2(e) ve m.71) tespitidir. Anayasa Mahkemesi önüne gelen uyuşmazlıklarda yasama organının anayasadan doğan bir yükümlülüğünü ihmal ettiğini tespit ederse re'sen harekete geçerek gerekli düzenlemenin yapılması yönünde yasama organına talimat verebilir.⁸⁶ Öte yandan Mahkemenin anayasa şikayetlerini (bireysel başvuruları) karara bağlama (ACC, m.26), yetki uyuşmazlıklarını çözme (ACC, m.36) ve içtihadı birleştirme kararlarının anayasaya uygunluğunu denetleme (ACC, m.37) gibi görev ve yetkileri de olmuştur. Bütün bu görev ve yetkiler Anayasa Mahkemesini anayasal sistem içinde son derece işlevsel kılmış ve önemli bir konuma getirmiştir.

Mahkemenin uygulaması da genel anlamda bu görev ve yetkiler doğrultusunda yürütme ve yasama organlarının faaliyetlerini anayasa adına sınırlandırma yönünde olmuştur.⁸⁷ Gerçekten kuvvetlerin yatay ayırımında yasama ve yürütme organları teorik anlamda bağımsız iki farklı erk olarak belirlenmiş olsa da özellikle parlamenter hükümet sistemin uygulandığı ülkelerin birçoğunda görüldüğü üzere, siyasal organları frenleyecek ve kuvvetler ayrılığını gerçek anlamda tesis edecek olan mekanizma yargı erkidir. Özellikle kuvvetlerin yumuşak ayrılığının temel karakteristiğinin bir sonucu olarak yasama ve yürütme erkleri arasındaki bölünmenin görünmez hale geldiği parlamenter hükümet sistemlerinde, anayasa mahkemeleri yargı erkinde en üstte yer alan organ olarak kuvvetler ayrılığını güvenceye alan temel yargısal araç niteliğini taşır.⁸⁸ Diğer bir anlatımla, anayasal devlet anlayışını hâkim kılma bakımından bu mahkemeler, siyasal organların özellikle yasama ve yürütmenin işlem ve eylemlerini denetleyen etkili araçlardır.⁸⁹ Bu bağlamda daha önceki

⁸⁵ **SOLYOM**, *The Role of Constitutional Courts*, s. 151.

⁸⁶ **PACZOLAY**, Péter: *Changes in the Competences of the Hungarian Constitutional Court*, *Anayasa Yargısı Dergisi*, S. 29, Ankara 2012, s. 375.

⁸⁷ **ARATO**, Andrew: *"The Hungarian Case"*, *Tilburg Foreign Law Review*, Vol. 4, Iss. 65, 1994, s. 65-66.

⁸⁸ **STUMPF**, Istvan: *"Rule of Law, Division of Powers, Constitutionalism"*, *Acta Juridica Hungarica*, Iss. 4, 2014, s. 303.

⁸⁹ **LACH**, Kasia/**SADURSKİ**, Wojciech: *Constitutional Courts of Central and Eastern Europe Between Adolescence and Maturity*, Harding, Andrew/Leyland/Wildy Peter, (Editors), *Constitutional Courts: Forms, Functions and Practice in Comparative Perspective*, Simmonds & Hill Publishing, England 2009, s. 273.

dönemlerde demokratik kültürün yerleşmemiş olduğu düşünülürse yeni dönemde Anayasa Mahkemesine biçilen rolün mahiyeti daha iyi anlaşılabilir. Macaristan Anayasa Mahkemesi öncelikle kuvvetler ayrılığı ilkesinin tesisinde ve sınırlı devlet anlayışının hâkim kılınmasında işlevsel en temel anayasal organ olarak ön plana çıkmıştır.⁹⁰

Orta ve Doğu Avrupa'da yeni demokratik rejimlerin kuruluşunda demokratik anayasal düzeni güvenceye almak adına yeni bir gereklilik olarak meydana gelen yargı denetimi ve Anayasa Mahkemeleri, aslında temel hak ve özgürlükleri, kuvvetler ayrılığını ve yargı bağımsızlığını tanıyan anayasalar için "*sine qua non*", yani olmazsa olmaz koşuldur.⁹¹ Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Macaristan'da otoriter sosyalist rejim sonrası kurulmak istenen demokratik anayasal düzenin temel garantörü olarak görülmüştür. Nitekim Andrew Arato, Güney Afrika ile birlikte Anayasa Mahkemesinin demokratik geçiş sürecinde Macaristan'daki kadar baskın bir rol oynadığı başka bir ülke olmadığını savunmaktadır.⁹² Bu paralelde yeni dönemde Mahkeme son derece hayati görev ve yetkilerle donatılmıştır. Anayasa Mahkemesi Kanunu, Anayasa Mahkemesini anayasayı koruyan temel organ (ACC. m.2) olarak tanımlar. Bu kanunla anayasal düzenin koruyuculuğu öncelikle Anayasa Mahkemesine verilmiştir.⁹³ Yine ilk defa kanunların anayasaya uygunluk denetimini (ACC. m.23) yapacak yargı mercii olarak tek başına Anayasa Mahkemesinin görevlendirildiği görülmektedir. Kanunların ve diğer bazı yasama işlemlerinin yargısal denetiminin Macar hukuk sisteminde daha önce olmayan bir kurum olması ve bunun esasında anayasa yargısının temelini oluşturmasına dikkat çekmek gerekir. Ayrıca yeni dönemde kurulan Anayasa Mahkemesine Anayasayı ve kanunları yorumlama (ACC, m.38) yetkisi de verilmiştir. Anayasa Mahkemesinin diğer mahkemelerden ayrı olarak anayasal düzeyde yorum yapma yetkisine sahip olması anayasa yargısının etkinliğini arttıran bir diğer husustur.⁹⁴ Şunu belirtmek gerekir ki

⁹⁰ STUMPF, Rule of Law, Division of Powers, Constitutionalism, s. 303.

⁹¹ SOLYOM, The Role of Constitutional Courts, s. 134.

⁹² ARATO, Andrew: "Post Sovereign Constitution-making in Hungary: After Success, Partial Failure, and Now What?", s. 11; https://lapa.princeton.edu/conferences/hungary11/post_sovereign_constitution-making_in_hungary.pdf, (Erişim Tarihi: 22.04.2023).

⁹³ KOVACS/TOTH, s. 185.

⁹⁴ TROCSANYI, s. 35.

Anayasa Mahkemesine tanınan yetkiler salt teorik düzeyde kalmamış; Mahkeme, aynı zamanda sahip olmuş olduğu bağımsız yapı sonucunda uygulamada da kendisine verilen görev ve yetkileri işlevsel olarak kullanabilmiştir.

Öte yandan bir dönem Anayasa ile tanınan ve “yurttaş şikâyeti” olarak ifade edilebilecek sıra dışı dava yolu olarak *actio popularis* yolunun uygulaması olmuştur. *Actio popularis*, geçiş döneminin sıra dışı bir soyut norm denetim yolu olarak bütün yurttaşlar tarafından işletilebilen ve doğrudan doğruya kanundan zarar görme ve süre şartı aramaksızın yürürlükteki kanunların anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla doğrudan Anayasa Mahkemesine başvurma hakkını en üst seviyede “her vatandaşa” tanıyan çok özel ve geniş bir soyut norm denetimi yolu olarak ifade edilebilir.⁹⁵ Bunun anlamı, aslında birçok ülkede ancak sınırlı sayıdaki (devlet başkanı, yasama organının belli bir sayıdaki üyesi, iktidar ve ana muhalefet partisi meclis grupları vb.) yetkilinin başvurabildiği iptal davasının herkes tarafından işletilmesidir.⁹⁶ Böylece *actio popularis* ile Macaristan’da herkes soyut norm denetimi yapma hakkına sahip olmuştur. Bu yolu işletebilmek için kişinin anayasa şikâyeti veya bireysel başvuruda olduğu gibi güncel herhangi bir hak veya menfaatlerinin ihlal edilmesi gibi bir koşulun varlığı aranmamıştır.⁹⁷ Şüphesiz *actio popularis* olağanüstü bir denetim yolu olarak demokrasiye geçiş döneminde ön plana çıkmıştır. Fakat 2011’deki Anayasa değişikliği ile *actio popularis* kaldırılmış yerine “anayasa şikâyeti” kurumu getirilmiştir.⁹⁸ Yürürlükte olduğu zaman zarfında bu yola ilişkin başvuruların yaklaşık %90’ı gerçek kişilerden gelmiştir. Bu dönemde Anayasa Mahkemesine başvurma doğrudan demokrasinin özel bir mekanizması haline gelmiş ve aynı zamanda vatandaşların yasama çalışmaları üzerinde etkili olmasını sağlamıştır. Anayasaya aykırı kanunları iptal etme olanağı ve bunun sıklıkla basında ele alınması vatandaşların anayasal süreçleri öğrenmesine yardımcı olmuştur.⁹⁹ Şüphesiz bu deneti yolu anayasa yargısının oldukça

⁹⁵ SOLYOM, Lazlo/BRUNNER, G., Constitutional Judiciary in a New Democracy: The Hungarian Constitutional Court, The University of Michigan Press, 2000, s. 81

⁹⁶ SOLYOM/BRUNNER, s. 81

⁹⁷ SOLYOM, The Role of Constitutional Courts, s. 151.

⁹⁸ PACZOLAY, Changes in the Competences of the Hungarian Constitutional Court, s. 379.

⁹⁹ SOLYOM, Comment, s. 252.

popülerleşmesine yardımcı olmuş ve Anayasa Mahkemesini olağanüstü bir organına dönüştürmüştür. Fakat diğer yandan *actio popularis*in olumsuz anlamda Anayasa Mahkemesine aşırı bir iş yükü getirdiğini ve bunun da pek rastlanabilir ve kaldırılabilir bir durum olmadığını belirtmek gerekir. Dahası Mahkemenin aktivist bir tutumla suçlanmasının zemininin de önemli oranda bu dava yolu uygulamasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Zira bu yolla süre ve yetki sınırı olmaksızın, neredeyse denetlenebilir her türden yasama işleminin yargı denetimine konu olma olasılığı ortaya çıkmıştır.

Macaristan Anayasa Mahkemesinin geçiş döneminde kendisini bizzat temel hak ve özgürlüklerin temel koruyucusu olarak tanımlaması yargı denetiminin işlevselliğinde ve etkinliğinde önemli bir faktördür.¹⁰⁰ Anayasa Mahkemesi ilk serbest seçimlerden tam olarak beş ay önce ölüm cezası, evrensel bir kişisel kimlik kullanımı, kürtaj ve bütçe açığını örtmeye yönelik bir dizi düzenlemenin tamamını iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi 1995 yılında hükümetin “acil ekonomik durum” nedeniyle kaçınılmaz olduğunu iddia ettiği bir kemer sıkma paketini uygulamaya koyduğunda bir dizi karar almıştır. Mahkeme burada, hiçbir istisnai tarihsel durumun Anayasa’da öngörülenler dışında haklı görülemeyeceği ve anayasal güvencelerin korunması konusunda ısrar etmesine rağmen¹⁰¹ yine de bir dönem vergi kanunlarını iptal etmekten kaçınmıştır. Fakat bu yaklaşım, 2006 yılında Anayasa Mahkemesinin hazine borçlarının paylaşılmasına ilişkin bir kanun hükmünü¹⁰² ilk kez anayasaya aykırı görmesiyle değişmiştir.¹⁰³ Mahkeme bu kararla ilk kez vergi düzenlemelerine ilişkin bir kanun hükmünü Anayasa m.70/1’e dayanarak iptal etmiştir. Üç ay sonra Mahkeme kurumlar vergisini getiren bir diğer kanunu iptal

¹⁰⁰ ARATO, The Hungarian Case, s. 65-66.

¹⁰¹ Constitutional Court of Hungary (CCH), 30.06.1995, Number of the Decision: 43/1995. (VI. 30.), [http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-1995-2-004?fn=document-frameset.htm\\$f=templates\\$3.0](http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-1995-2-004?fn=document-frameset.htm$f=templates$3.0), (Erişim Tarihi: 12.06.2022).

¹⁰² Act on the Tax on Petty Cash.

¹⁰³ CCH, 13.11.2006, Number of the Decision: 61/2006. (XI. 15.), <https://hunconcourt.hu/datasheet/?id=26ECD2BDB5419449C1258382003C3D42>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

etmiştir.¹⁰⁴ Bu içtihat çizgisi, Mahkeme'nin geriye dönük yüzde 98'lik bir verginin Anayasa'ya aykırılığına ilişkin kararıyla¹⁰⁵ zirve noktasına ulaşmıştır. Fakat 2010 yılında yapılan değişikliklerle bütçe, mali ve vergi konularında Anayasa Mahkemesinin yetkileri önemli oranda sınırlandırılmıştır.

Mahkeme'nin yeni Anayasa'dan sonra ilk iki hükümet döneminde parlamento tarafından çıkarılan kanunların yaklaşık olarak üçte birini, diğer bir deyişle iki yüzden fazla kanunu Anayasaya aykırılık gerekçesiyle iptal etmesi,¹⁰⁶ soyut norm denetimi yaparken geçiş döneminde “görünmez anayasa” gibi hareket ederek Anayasa'da yazılı olmayan ve yeni dönemde ilk kez karşılaşılan sorunlara ilişkin konularda yol göstererek bir nevi “negatif anayasa yapma” görevini de üstlenmesi¹⁰⁷ gibi faaliyetleri yargısal aktivizm örneği olarak yorumlanmıştır.¹⁰⁸ Nitekim bu duruma bir tepki olarak veya bu durumdan vazife çıkarılarak sonraki süreçte iktidar partisi Fidesz tarafından demokratik anayasal sisteme geçiş sürecinin ruhuna aykırı hamleler yapılarak Mahkemenin, üye kompozisyonu değiştirilerek bağımsızlığı tehlike altına girmiş; bazı görev ve yetkileri elinden alınmış ve sıradan bir mahkemeye¹⁰⁹ dönüştürülmesinin yolu açılmıştır.

¹⁰⁴ CCH, 27.02.2007, Number of the Decision: 8/2007. (II. 28.), <https://hunconcourt.hu/datasheet/?id=FCFDF6515F5269B2C1258382003C3D09>, (Erişim Tarihi: 16.08.2022).

¹⁰⁵ CCH, 26.10.2010, Number of the Decision: 184/2010. (X. 28.), <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2010-3-009>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022).

¹⁰⁶ ÖRKENY/SCHEPPELE, s. 81.

¹⁰⁷ TROCSANYI, s. 35.

¹⁰⁸ HALMAI, “Silence of Transitional Constitutions: The “Invisible Constitution” Concept of The Hungarian Constitutional Court”, s. 970; SOLYOM, The Role of Constitutional Courts, s. 152-153.

¹⁰⁹ Çalışmanın başlığında da yer alan “sıradan mahkeme” ifadesi alelâde (normal) bir anayasa mahkemesi anlamında kullanılmıştır. Anayasa Mahkemesinin sıradanlaşma tezi salt-hukuksal bir yaklaşım veya pozitif hukuktan üretilmemiştir. Sıradanlaşma tezi Macaristan özelinde, daha çok siyasal nedenlerden kaynaklı olarak ve temelde Anayasa Mahkemesinin 2011 öncesi ve sonrası dönemlerindeki yargısal uygulama ve içtihatlarından hareketle ortaya çıkan kıyastan doğmaktadır. Sıradan bir anayasa mahkemesine dönüşme tezi, 2011 öncesi dönem anayasal ve yasal düzenlemeler ile parlamentonda istikrarlı bir şekilde ortaya çıkan siyasal kompozisyon karşısında Anayasa Mahkemesinin karşı karşıya kaldığı durum nazara alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda 2011 öncesine kıyasla Yüksek Mahkemenin

C. Anayasa Mahkemesinin Sönümlenmesi ve Sıradanlaştırılması

2010 genel seçimlerden sonra Fidesz ve Hıristiyan Demokrat Partisi'nin birlikte parlamentodaki sandalyelerin üçte ikisinden fazlasını kazanması sonucunda yeni Başbakan Victor Orban'ın Anayasa ve kanunlarda çok sayıda değişikliğe gitmesi kritik eşiğin başlangıcı olmuştur.¹¹⁰ Otoriterleşme evresinde, geçiş sürecinde anayasal sistemin koruyucusu olarak görülen ve bu nedenle çok geniş görev ve yetkilerle donatılan Anayasa Mahkemesinin gücü önemli oranda sınırlandırılmış ve üye sayısından başkanın seçim usulüne kadar mahkeme örgütlenmesi önemli ölçüde gelecekte siyasal iktidarın lehine olacak şekilde değiştirilmiştir.¹¹¹ En önemli değişiklikler Anayasa Mahkemesinin örgütlenmesi, görev ve yetkilerinde meydana gelmiştir. Siyasal iktidar 2010 Anayasa Mahkemesi Kanunu ve 2011 Macaristan Anayasası ile Mahkeme üzerinde baskın bir role sahip olmuştur. Bu olgu hem Mahkemenin örgütlenişi hem de görev ve yetkileri konusundaki değişikliklerle tespit edilebilir.

Mahkeme başkanının seçim usulü değiştirilerek bu yetki parlamentoya verilmiş, Mahkemeye üye teklif eden kurul üyelerinin seçim yöntemi değiştirilmiş ve son olarak Mahkemenin üye sayısı on beşe çıkarılmıştır.¹¹² Üye sayısı 2011'deki Anayasa değişikliği ile on birden on beşe, üyelerin görev süresi de dokuz yıldan on iki yıla çıkarılmıştır. Üyeler yeni düzenlemeye göre tekrar seçilemezler. İlk düzenlemede Mahkeme üyeleri tekrar seçilebilmekteydi. Üyelerinin tekrar seçilememesine dair değişikliği

---

yetkilerinin daraltılmasının yanı sıra parlamento çoğunluğuna karşı süregelen "bağımlı" durum, diğer bir ifadeyle yargı bağımsızlığının önemli oranda tehlike altına girmesi Anayasa Mahkemesinin sıradanlaşmasının nedenleri olarak görülebilir. Anayasa Mahkemesinin siyasal iktidara karşı bağımsızlığının tehlike altına girmiş olması ve aynı zamanda yetkilerinin daraltılmış olması temel hak ve özgürlüklerin korunması ve devlet iktidarının sınırlandırılması bakımından sakıncalı olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden Anayasa Mahkemesinin karşı karşıya kaldığı durum ve Mahkeme uygulaması Macaristan özelinde bir olumsuzluk olarak "sıradanlaşma" biçiminde ifade edilebilir.

¹¹⁰ SPULLER, Gabor: "Transformation of the Hungarian Constitutional Court: Tradition, Revolution, and (European) Prospects", German Law Journal, Vol. 15, Iss. 4, 2014, s. 639,

¹¹¹ SCHEPPELE, Hungary's Constitutional Revolution.

¹¹² STUMPF, Istvan: "The Hungarian Constitutional Court's Place in the Constitutional System of Hungary", Civic Review, Vol. 13, Special Issue, 2017, s. 247-248.

Venedik Komisyonu olumlu bir gelişme olarak görmüştür.¹¹³ Fakat 2011 Anayasa değişikliğiyle emeklilik yaşının (ACC. m.15) yetmişten altmış ikiye indirilmesi hükümetin kendi siyasal kompozisyonuna yakın atamalar yapma niyeti olarak okunabilir. Hemen etkisini göstermemiş olsa da hem üye sayısının arttırılması hem de bununla çok yakından ilgili olan emeklilik yaşının düşürülmesi yargı bağımsızlığını tehlikeye atan müdahaleler olarak görülebilir. Nitekim ilerleyen süreçte Mahkemenin yirmi yıllık dönemki yargısal tutum ve kararlardan fazlasıyla uzaklaşması bu düşüncüyü destekleyen olgular olarak görülebilir.

Üye seçimi (ACC m.8) konusunda düzenlemenin ilk hali, üyelerin parlamentonun her grubundan en az bir üyenin katılımıyla ve eşit temsille en az dokuz ve en çok on beş üyeden oluşan Seçim Kurulunun teklifi ve parlamentonun onayıyla seçilmesini öngörmekteydi. Bu usul Venedik Komisyonu tarafından da demokratik meşruluk bakımından isabetli bir yöntem olarak değerlendirilmiştir.¹¹⁴ Yine düzenlemenin ilk hali, Mahkeme Başkanının, Mahkeme üyeleri tarafından seçilmesini öngörmekteydi. Fakat 2011 değişiklikleriyle Mahkeme Başkanını seçme yetkisi üyelere alınarak parlamentoya verilmiştir. Yeni düzenlemeye göre, parlamentonun üçte iki çoğunluk ile seçeceği başkanın görev süresi üyelere olduğu gibi on iki yıl olmuştur. Öte yandan üyelerin parlamento tarafından seçilmesi konusunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Fakat parlamento bünyesindeki Seçim Kurulunun yapısında değişikliğe gidilmiştir. Önceden parlamentodaki bütün siyasal partiler Seçim Kuruluna “eşit temsil ilkesi” doğrultusunda katılım hakkına sahipken yeni düzenlemeye göre partiler Seçim Kurulunda parlamento da sahip oldukları milletvekili sandalye sayısı ile orantılı biçimde temsil edilir hale gelmiştir. Bu değişikliğin gerekçesi Anayasa Mahkemesine üye seçimi konusunda partiler arasında çıkması muhtemel anlaşmazlıkların eşit temsil ilkesi nedeniyle aşılabilmesi ve boş üyeliklere seçim yapılamaması olarak belirtilmiştir.¹¹⁵ Fakat bu değişiklikler Venedik Komisyonu tarafından eleştirilmiştir. Komisyona göre, Mahkeme Başkanının üyeler tarafından seçilmesi

¹¹³ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No: 665/2012, Strasbourg, 19 June 2012, s. 4; [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)009-e), (Erişim Tarihi: 20.04.2023).

¹¹⁴ Venice Commission, Opinion No: 665/2012, s. 4.

¹¹⁵ PACZOLAY, Changes in the Competences of the Hungarian Constitutional Court, s. 380.

Mahkemenin bağımsızlığını daha da güçlendirecektir.¹¹⁶ Dolayısıyla bu düzenlemeyle Mahkemenin bağımsızlığının zedelendiği savunulabilir. Gerçekten de değişiklikler sonucunda hem Mahkeme Başkanının parlamentonun üçte ikilik çoğunluğuyla seçilmesi hem de Seçim Kurulunun, parlamentodaki milletvekili sayısı ile orantılı bir biçimde oluşturulması çoğulcu demokrasi ve yargı bağımsızlığı açısından birtakım tehlikeler barındırabilir. Çünkü hali hazırda yürürlükte olan Seçim Kanunları demokratik, çoğulcu bir temsilden ziyade adil olmayan çoğunlukçu bir temsili ortaya çıkardığı için konu bağlamında Mahkeme Başkanının ve üyelerinin seçimi konusunda parlamentoya teklif veren Seçim Kurulunun oluşumu azınlığın haklarını tehlikeye atan çoğunlukçu bir demokrasi anlayışını ortaya çıkarabilir. Nitekim 2010'daki seçimlerden sonra Başbakan Victor Orban liderliğinde nitelikli üçte ikilik çoğunluğu kazanan Fidesz/Hıristiyan Demokrat Parti koalisyonları sürekli olarak tek yanlı siyasal tutum sergileyerek kendilerine siyasal desteği veren çoğunluğun birçok talebini karşılarken, azınlığın birçok demokratik talebini görmezden gelmiştir. Siyasal iktidar demokratik anayasal sistemin birçok kurumunu kendi çıkarları ve talimatları doğrultusunda işleyecek bir yapıya dönüştürürken, aslında onu sınırlayacak nadir kurumlardan biri olan Anayasa Mahkemesinin yapısında önemli değişiklikler yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, başkanının seçim yöntemi ve Seçim Kurulunun yapısının değiştirilmesinden Mahkeme üye sayısının arttırılmasına; ülkedeki seçim kanunlarının¹¹⁷ adil olmayan sonuçları ortaya çıkaran eşitsiz dağılımından demokratik kurumların ve muhalif aktörlerin zayıflatılmasına kadar birçok dolaylı ve dolaysız sebepten ötürü işlevlerini yerine getirmekten uzak bir yapıya büründürülmüştür. Bu nedenle üyelerin belirlenme yönteminin demokratik anayasal sistem için olumsuz anlamda hayati sonuçlar doğurduğu savunulabilir.

¹¹⁶ Venice Commission, Opinion No: 665/2012, s. 4.

¹¹⁷ Seçim Kanunu'nun çoğunlukçu bir yapıyı oluşturmasına 25 Nisan 2011'deki genel seçimlerde iktidar partisi Fidesz'in %53'lük bir oyla parlamentoda %68'lik bir çoğunluğu elle geçirmesi örnek verilebilir. **KOVACS/TOTH**, s. 187-188; Nitekim, seçim kanunlarındaki adil olmayan durum çoğunlukçu bir düzen ortaya çıkardığı için Venedik Komisyonu tarafından eleştirilmiştir. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No: 662/2012, Strasbourg, 23 September 2014, [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)001-e](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)001-e), (Erişim Tarihi: 16.03.2023).

İkinci olarak yetkiler tarafında Yüksek Mahkemenin kritik konularda yetkilerinin sınırlandırıldığı görülmektedir. Öncelikle Anayasa Mahkemesinin vergi, bütçe ve mali düzenlemeler üzerindeki yetkileri sınırlandırılmıştır. Anayasa Mahkemesinin vergi ve mali konularda yetkilerinin daraltılması esasında Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu önemli bir karara tepki olarak gerçekleşmiştir. Karara konu olan Bazı Ekonomik ve Mali Kanunların Kabul Edilmesi ve Değiştirilmesine İlişkin 2010 tarihli (*Act XC*) anayasal düzenleme, kamu sektöründe istihdamı sona eren çalışanların belirli ödemelerine ilişkin yeni bir vergi getirmiştir. Düzenleme, temel olarak gelirin devlet kurumları tarafından “ahlaka aykırı” olarak görülmesi durumunda yasama organının kamu fonlarından elde edilen gelirlerin geriye dönük olarak vergilendirmesine izin veren bir Anayasa değişikliğine ilişkindir. Bu düzenleme 2 milyon Macar Forintini aşan kıdem tazminatı ve iş akdinin feshine ilişkin diğer ödemeleri %98 oranında vergiye tabi hale getirmeyi amaçlamıştır. Anayasa Mahkemesi, Anayasa değişikliklerini esastan inceleme yetkisine sahip olduğu dönemde, almış olduğu kararlarla ilgili hükümlerin Anayasaya aykırı olduğunu tespit etmiştir.¹¹⁸ Mahkeme ilgili hükümleri geriye dönük olarak yani kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, yalnızca ilgili kanun hükümlerine dayanarak elde edilen gelirler “ahlaka aykırı” olarak değerlendirilemez ve bu nedenle anayasa değişikliği bile geriye dönük %98 oranında vergi getirilmesini haklı gösteremez. Mahkemeye göre kamu vergilerinin miktarı, müsadere niteliği taşıyorsa veya orantısız ve haksız sayılabilecek türden açıkça aşırı bir orana ulaşıyorsa Anayasaya aykırı kabul edilir.¹¹⁹ Yine Mahkemeye göre bütçe gelirlerini artırmak ve kamu yükünün genel ve orantılı dağılımını sağlamak, yasa koyucunun böyle bir vergiyi uygulamaya koyarken yalnızca ikincil ve nihai amacıdır. Bununla birlikte yasa koyucunun takdir yetkisi sınırsız değil, yalnızca uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği hukuku çerçevesinde geçerlidir.¹²⁰ Anayasa Mahkemesinin bu kararından sonra siyasal iktidar yeni bir Anayasa değişikliğine giderek konuya anayasa yargısı dışına çıkarmak istemiştir. Bu bağlamda dördüncü Anayasa değişikliği ile (*ACC m.40/1(2)*) Anayasa Mahkemesinin merkezi bütçe ve vergiler hakkındaki kanunların Anayasaya uygunluk denetiminin,

¹¹⁸ CCH, Number of the Decision: 184/2010. (X. 28.).

¹¹⁹ CCH, Number of the Decision: 184/2010. (X. 28.), par. 5.3.

¹²⁰ CCH, Number of the Decision: 184/2010. (X. 28.), par. 5.3.

sadece söz konusu kanunların yaşam hakkı, kişisel bilgilerin korunması, düşünce ve vicdan özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükler kapsamında sınırlı olduğu belirtilmiştir.¹²¹ Diğer bir anlatımla bütçe ve vergi kanunları ancak ve sadece yaşama hakkına, insan onuruna, kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına, düşünce özgürlüğüne, din ve vicdan özgürlüğüne ya da vatandaşlık hakkına aykırılık iddiasıyla dava açılması halinde anayasaya uygunluk denetimine konu edilebilir hâle getirilmiştir. Bu şekilde Macaristan Anayasa Mahkemesinin yetkileri yirmi yıl içinde ilk kez sınırlandırılmıştır.¹²² Yine dördüncü değişiklikte getirilen geçici bir hükümlerle Anayasa Mahkemesinin mali konularda kamu borçlarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %50'sini aşmadığı sürece denetlemesi engellenmiştir.¹²³ Diğer bir anlatımla, Anayasa Mahkemesi ancak kamu borçlarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın yarısını aşması durumunda denetim yapabilecek duruma getirilmiştir. Bunun pratik karşılığı Anayasa Mahkemesinin Bütçe Kanunu ve onun uygulaması, merkezi vergiler, gümrükler, emekli aylığı ve sağlık hizmetleri primleri konularında uygulamada denetim yapamaz hale gelmesidir.¹²⁴ Nitekim Anayasa Mahkemesi, 6 Mayıs 2011'de, sınırlı yetkileriyle %98 oranındaki verginin geriye dönük olarak ancak beş yıl süreyle uygulanması yönündeki düzenlemeyi sınırlı olarak iptal edebilmiştir.¹²⁵ Mahkeme bu kararda yalnızca 2010 vergi yılı öncesinde elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinin insan onurunun ihlali oluşturduğunun altı çizmiştir. Fakat yetkileri daraltılan Anayasa Mahkemesi, Kanun'un ilgili gelirlerin ahlaka aykırı olduğu yönündeki karinesini anayasaya aykırı bulmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de temel olarak Anayasa Mahkemesinin denetiminden kaçırılmak istenen düzenlemelere

---

¹²¹ **RATİP**, Mehmet: "Yeni Macar Anayasası Ne Anlatıyor? Türkiye'nin Katılımsız Bir Anayasa Yapım Sürecinden Çıkarabileceği Dersler", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Mayıs 2011, s. 5.

¹²² **PACZOLAY**, Changes in the Competences of the Hungarian Constitutional Court, s. 379.

¹²³ **SPULLER**, s. 668.

¹²⁴ **BANKUTI**, Miklos/**DOMBOS**, Tamas/**FLECK**, Zoltan, vd.: Amicus Brief for the Venice Commission on the Transitional Provisions of the Fundamental Law and the Key Cardinal Laws, Halmai, Gabor/Scheppele, Kim Lane (Editors), s. 61; https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/Amicus_Cardinal_Laws_final.pdf, (Erişim Tarihi: 18.03.2023).

¹²⁵ CCH, 06.05.2011, Number of the Decision: 37/2011 (V.10.), <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2011-2-005>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

ilişkin yapılan başvuruda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 No'lu Protokol m.1'den, yani mülkiyet hakkından ihlal kararı vermiştir.¹²⁶ AİHM ihlale gerekçe olarak ölçülülük ilkesine dayanmış, yerel mahkemelerin başvuruların mallarının ölçülü bir şekilde korunup korunmadığını tespit etmesi gerektiğini, bundan kaçınamayacağını belirtmiştir. AİHM, vergi tahsilatı bağlamında yöntemlerin uygunluğunun müdahale tedbirinin orantılılığının belirlenmesinde bir husus olduğunu belirtmiştir.¹²⁷ AİHM özellikle, kullanılan araçlar ile gerçekleştirilmeye çalışılan amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisinin varlığına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin ilk kararında söz konusu vergiyi bir müsadere tedbiri niteliğinde gördüğünü hatırlatmıştır. AİHM mevcut davadaki 3,5 milyon Macar Forinti miktarının da müsadere niteliğinde görülebileceğini belirtmiştir.¹²⁸ Bu çerçevede AİHM, şikâyet konusu tedbirin, başvuran açısından aşırı ve bireysel bir yük oluşturduğunu tespit etmiştir. Mahkeme ekonomik sıkıntının yaşandığı bir dönemde ihtilaf konusu tedbirin, Devlet bütçesinin çıkarına hizmet ettiği varsayımıyla vatandaşların çoğunluğunun kamu yüküne karşılaştırılabilir bir ölçüde katkıda bulunmak zorunda olmadığını belirtmiştir.¹²⁹ Sonuç olarak AİHM, Anayasa Mahkemesinin ret kararı verdiği davada mülkiyet hakkı bakımından ihlal kararı vermiştir.

Yine Venedik Komisyonu konu hakkında geçici ve istisnai gibi görünen sınırlamaların özellikle bütçe konularında kalıcı nitelik taşır hale geldiğini belirterek kısıtlamaları eleştirmiştir.¹³⁰ Bu sınırlamalar benzer şekilde doktrinde yoğun eleştiriler almış,¹³¹ Mahkemenin eski başkanlarından Paczolay kısıtlanmaların hukukun üstünlüğüne aykırı olduğunu

¹²⁶ ECHR, In the Case of N.K.M. v. Hungary, Application No. 66529/11, par. 93, 14.05.2013, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

¹²⁷ ECHR, In the Case of N.K.M. v. Hungary, par. 60-63.

¹²⁸ ECHR, In the Case of N.K.M. v. Hungary, par. 69.

¹²⁹ ECHR, In the Case of N.K.M. v. Hungary, par. 72.

¹³⁰ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No: 665/2012, Strasbourg, 19 June 2012; [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)009-e), (Erişim Tarihi: 20.04.2023).

¹³¹ **HAJDÚ**, József: The Transition from Welfare to Workfare in Times of Crisis: A Double-based Reform of the Hungarian Welfare State Becker, Ulrich/Poulou, Anastasia (Editors), European Welfare State Constitutions after the Financial Crisis, Oxford University Press, United Kingdom 2020, s. 70.

ve maliye ve vergi alanlarının tamamını anayasaya uygunluk denetimi dışında bırakan değişikliklerin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.¹³²

Anayasa Mahkemesinin bütçe ve vergi alanlarında yetkilerinin sınırlandırılması, aslında bir anayasadan sahip olması beklenen erkler arasındaki temel frenleme ve dengeleme mekanizmalarını zayıflatan düzenlemeler olarak görülebilir.¹³³ Bu bağlamda özellikle dördüncü Anayasa değişikliğinin anayasal sistemin ruhu ve kuvvetler ayrılığı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu ileri sürülebilir. Nitekim Anayasa'ya aykırı düzenlemeleri de içeren değişiklikler kuvvetler ayrılığının sonu olarak yorumlanmıştır.¹³⁴ Gerçekten de yeni Anayasa yürürlüğe girdikten sonra, ilk on beş ay içinde dört kez değişikliğe uğramıştır. 13 Mart 2013 tarihine kadar Fidesz baştan sona kendisinin hazırladığı Anayasa'nın tam olarak üçte birini değiştirmiştir.¹³⁵ Özellikle dördüncü değişiklikte birlikte Anayasa Mahkemesinin, yeni Anayasa yürürlüğe girmeden önce yirmi yılı aşkın süreç zarfında temel hak ve özgürlükleri korumak için geliştirdiği içtihatlar geçersiz kılınmıştır. Bunun anlamı Anayasa Mahkemesinin daha önceki kararlarına atıf yapmak istemesi durumunda, eski bir karara atıfta bulunmasının yeterli olmaması, yeni kararlarda ayrıntılı hukuksal gerekçeler sunmak zorunda kalmasıdır.¹³⁶ Diğer bir ifadeyle bu durum, bir zamanlar sağlam temellere oturtulan temel hakların yargısal korunmasının yeni baştan oluşturulması anlamına gelmiştir. Dolayısıyla bu değişiklikler Fidesz hükümeti tarafından kabul edilen tartışmalı kanunların Anayasaya aykırı olduğuna dair Anayasa Mahkemesinin neredeyse tüm kararlarının hükümsüz hale gelmesine yol açmıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi daha önce "anayasa değişikliklerini" esastan inceleyebiliyorken dördüncü değişiklikte birlikte bu yetkiden yoksun kalmış, denetim

¹³² PACZOLAY, Péter: "Limits and Possibilities of Expansion", International Conference on Jurisdiction of the Constitutional Court in Riga.

¹³³ RATIP, s. 5.

¹³⁴ STUMPF, The Hungarian Constitutional Court's Place in the Constitutional System of Hungary, s. 249.

¹³⁵ 2011 Macaristan Anayasası'nda bugüne kadar toplam on bir kez değişikliğe gidilmiştir. 2013'ten 2023'e kadar yedi değişiklik daha yapılmıştır. Son değişiklik olan birinci Anayasa değişikliği 2022'de yapılmıştır. Anayasa metni için bkz. <https://njt.hu/jogszabaly/en/2011-4301-02-00>, (Erişim Tarihi: 12.07.2023).

¹³⁶ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No: 720/2013, Strasbourg, 21 March 2013, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2013\)014-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2013)014-e), (Erişim Tarihi: 10.10.2023).

yetkisi şekli denetimle sınırlandırılmıştır. O halde dördüncü değişiklik siyasi iktidarın yargının üzerindeki etkisini açık bir şekilde attıran ve yargı bağımsızlığını tehlikeye koyan bir adım olarak görülebilir.¹³⁷

Anayasa değişikliklerinin Mahkeme kararları üzerindeki etkisini görmek için bir diğer önemli örnek olarak Medya Konseyi hakkındaki iptal ve anayasa şikâyeti davalarına bakılabilir. Macaristan'da demokrasiye geçiş sürecinde getirilen demokratik kurumlardan birisi Medya Konseyi olmuştur. Medya Konseyi aslında siyasi yelpazenin her kesiminden temsili sağlamak üzere kurulmuştur.¹³⁸ Fakat 2010'da kabul edilen Basın ve Medya Kanunu ile bu amaçtan uzaklaşarak medyada çoğulculuğu tamamen ortadan kaldıracak nitelikte düzenlemeler yapılmıştır.¹³⁹ Fidesz iktidarının ana hedeflerinden biri olan Medya Konseyi yeniden yapılandırılmıştır. Yeni düzenleme sonucunda Medya Konseyi, artık doğrudan Başbakan tarafından atanan bir başkan ve parlamentonun üçte ikisi tarafından dokuz yıl boyunca seçilen beş üyeden oluşan, aslında başlangıçta bağımsız iken sonradan "bağımlı" olan bir kurul haline gelmiştir. Nitekim düzenleme sonrası Başbakan Orban eski bir Fidesz milletvekilini ilk Konsey Başkanı olarak atamıştır.¹⁴⁰ Yeni düzenlemelere göre son derece geniş ve önemli yetkilerle donatılan Medya Konseyine yazılı, görsel, işitsel ve internet medyasındaki bütün içerikleri denetleme ve bir medya kuruluşunu iflasa götürebilecek kadar para cezası kesme yetkileri verilmiştir. Sonuç olarak siyasi iktidar aslında Medya Konseyi aracılığıyla bütün medya kuruluşları üzerinde etkili bir konuma gelmiştir.¹⁴¹

Avrupa Birliği'ne katıldığından beri ilk kez Avrupa Birliği Konseyinin başkanlığını devralan Macaristan hakkında, Ocak 2011'de Avrupa Parlamentosu'nda yeni Macar Basın ve Medya Kanunu ve yeni Macaristan Anayasası özelinde sert tartışmalar yapılmıştır.¹⁴² Avrupa Parlamentosu, medya çoğulculuğu, bağımsızlığı ve özgürlüğünü ortadan kaldıran düzenlemelerin endişe verici olduğunu ve Avrupa Birliği'nin temel

¹³⁷ SCHEPPELE, Understanding Hungary's Constitutional Revolution, s. 112.

¹³⁸ SCHEPPELE, Understanding Hungary's Constitutional Revolution, s. 115

¹³⁹ KRISZTA/TOTH, s. 190.

¹⁴⁰ BANKUTI/HALMAI/SCHEPPELE, s. 140

¹⁴¹ SCHEPPELE, Understanding Hungary's Constitutional Revolution, s. 120.

¹⁴² SPULLER, s. 639.

değerleriyle uyuşmadığını belirtmiştir.¹⁴³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, haber ve düşüncelerin basın ve medya aracılığıyla serbestçe sunulması bakımından Basın ve Medya Kanunu m.13¹⁴⁴ hükmünü, demokratik toplumda gerekli olmayan ve ölçüsüz kısıtlamalar olarak değerlendirmiştir. Komiser ayrıca m.13 hükmünün AIHS m.10/2 gerekliliklerine uygun olmadığını, belirtilen kriterlerin, medya sağlayıcılarına bu kriterleri nasıl uygulanabileceğine dair açık bir öngörü olanağı sunmadığını belirtmiştir. Öte yandan Komiser, Medya Kanunu m.187’de belirtilen (ihlalin tekrar gerçekleşmesi halinde 7.000 Avro, ihlalin yayıncı tarafından gerçekleştirilmesi durumunda 18.000 Avro para cezasının kesilmesi ve başkaca durumlarda 300.000 Avroya varan para cezaları gibi) yaptırımların ifade ve basın özgürlüğü bakımından ölçsüz ve orantısız olduğunu da belirtmiştir.¹⁴⁵ Oldukça ayrıntılı ve uzun olan Basın ve Medya Kanunu’nun eleştirilen bir yönü de 163. ve 189. maddelerine dayanılarak yaptırımlara karşı yargı organlarına yapılan itirazların etkisiz kalması; yani yapılan yargısal başvuruların para cezalarını doğrudan engelleyememesidir. Diğer bir ifadeyle, yargı organlarına yapılan başvurunun yürürlüğü durdurulmaması, yaptırımın ancak oldukça zaman alan bir sürecin sonucunda mahkeme tarafından verilecek bir karar sonrasında ertelenebilmesi veya iptal edilmesi eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca yargı organlarının almış olduğu kararların Medya Konseyinin kararlarına ne ölçüde etki edeceğinin belirsiz bırakılması, kısaca yargı kararlarının etkililik sorunu ayrı bir eleştiri konusu olmuştur.¹⁴⁶ Belirtilen eleştiriler ışığında Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra basın özgürlüğü, bilgi edinme, kişisel verilerin korunması hakkı, görsel-işitsel medya ve diğer kitle iletişim

¹⁴³ European Parliament Resolution of 10 March 2011 on Media Law in Hungary: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0094+0+DOC+XML+V0//EN>, (Erişim Tarihi: 19.01.2023).

¹⁴⁴ Basın ve Medya Kanunu m.13 “*Haber yayını faaliyetlerinde bulunan doğrusal ve isteğe bağlı medya içeriği sağlayıcıları ... yerel, ulusal ve Avrupa meseleleri ve her türlü olay hakkında kapsamlı, gerçeklere dayanan, güncel, objektif ve dengeli bir haber sunacaktır.*”

¹⁴⁵ Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Hungary’s Media Legislation in Light of Council of Europe Standards on Freedom of the Media, <https://rm.coe.int/16806daac3>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023)

¹⁴⁶ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) : Opinion No: 798 / 2015, Strasbourg, 22 June 2015, par. 42-45, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)015-e), (Erişim Tarihi: 19.01.2023).

araçlarına ilişkin haklar bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçeleriyle Anayasa Mahkemesine iptal davası açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi 19 Aralık 2011'de vermiş olduğu kararda Basın ve Medya Kanunu'nun dört önemli konuda Anayasa'ya aykırı olduğunu saptamasına rağmen eleştiri konusu olan birçok alanda iptal kararı vermemiştir. Mahkeme öncelikle yazılı basına dair düzenlemelerin belli bir ölçüde denetim kapsamının dışına çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme, Medya Konseyinin yazılı ve internet basınında denetim yapma yetkisini temel hak ve özgürlükler, insan hakları, insanlık onuru ve kişisel gizlilik bakımından Anayasa'ya aykırı görürken; yukarıda çeşitli uluslararası organlar tarafından belirtilen itirazları Anayasaya aykırı görmeyerek iptal kararı vermemiştir.¹⁴⁷ Diğer bir ifadeyle Anayasa Mahkemesi muhalefet grupları, Avrupa Parlamentosu ve Venedik Komisyonu tarafından oldukça eleştirilen ve basın özgürlüğü ve bağımsızlığı, çoğulculuk gibi konularda önemli oranda sakıncalı hükümler¹⁴⁸ içeren ve sunucu veya spikerin habercilik sınırlarını oldukça kısıtlayan ve belirsiz kılan Basın ve Medya Kanunu hükümlerine dair iptal isteminde hukuksal denetimin kapsamını sınırlı tutarak eleştiri konusu olan birçok hükmün Anayasa'ya aykırılığını tespit etmekten imtina etmiştir. Nitekim İnsan Hakları İzleme Örgütü, Medya Konseyinin devam eden geniş yetkilerini eleştirerek ilgili kanunun, Medya Konseyinin siyasal bağımsızlığını temin etmediğini; basın alanındaki yetkilerin Medya Konseyinin tekelinde toplandığını; gazeteciler ve medya kuruluşları için haksız yüksek para

¹⁴⁷ CCH, 19.12.2011, Number of the Decision: 165/2011. (XII. 20.), <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2011-3-007>, (Erişim Tarihi: 22.01.2023).

¹⁴⁸ Basın ve Medya Kanunu m.12/3 "Söz konusu haberlere ilişkin arka plan bilgisi vermek dışında, programlarda düzenli olarak yer alan ve sunucu, haber spikeri veya muhabir olarak haber hizmeti veren ve bilgi sağlayan medya hizmet sağlayıcısı çalışanlar, medya hizmet sağlayıcı tarafından yayımlanan programda yer alan siyasal haberlere herhangi bir görüş veya değerlendirme niteliğinde açıklama ekleyemez."; m.12/4 "Bir programda sunulan habere eklenen her türlü görüş veya değerlendirme açıklaması, onu haberdan ayırt edecek, niteliğini belirtecek ve yazarının kimliğini belirleyecek şekilde yapılır." hükümleri sakıncalı olarak değerlendirilebilir. Öte yandan yaptırımları düzenleyen aynı kanun m.186 ve m.187 hükümleri de içermiş olduğu ağır yaptırımlar nedeniyle bu çerçevede değerlendirilebilir. AİHM kararında da görüleceği üzere haberin "gerçeğe dayalı" ve "dengeli" olması veya politik konularda yorum olmaksızın haber sunma şartı gibi hükümler önemli ölçüde belirsizlikler içeren ve ağır koşullar taşıyan sakıncalı hükümler olarak değerlendirilebilir, yayın organlarının haberciliklerini kısıtlayıcı nitelikte görülebilir.

cezaları ve belirsizlikleri barındırmaya devam ettiğini belirtmiştir.¹⁴⁹ Anayasa Mahkemesi, ilerleyen dönemlerde anayasa şikâyetine konu olan Basın ve Medya Kanununa ilişkin davalardan birinde televizyon ve çevrimiçi hizmetler sağlayan bağımsız bir yayıncının (tv kanalının) haber spikerinin sunum tarzının Medya Kanununu ihlal ettiği gerekçesiyle ifadenin Medya Konseyi tarafından yasaklanmasına ilişkin anayasa şikâyetinde başvuruçunun talebini 6 Aralık 2016'da reddetmiştir. Mahkeme, uluslararası kuruluşlar tarafından da eleştirilen ve daha önce iptal davasına konu olan fakat iptal edilmeyen Medya Kanunu'nun 12. maddesinin dengeli ve gerçeğe uygun haber sunma yükümlülüğünün bir gereği olarak medya organları ile onların yayınladığı haber, düşünce ve değerlendirmeler arasındaki ilişkiyi düzenlediğini; bu hüküm uyarınca medya hizmet sağlayıcılarının haber ve siyaset programları sunucu, spiker veya muhabirlerinin politik haberlere arka plan bilgisi vermek dışında görüş veya değerlendirme niteliğinde bir açıklama ekleyemeyeceklerini; habere eklenen her türlü görüş veya değerlendirme niteliğindeki açıklamaların haberin ancak kendisinden ayrı bir şekilde verilebileceğini belirtmiştir. Mahkeme, yasalarda düşünceyi açıklama yasağının öngörülmediğini, ancak düşünce beyanının haberin kendisinden açık bir şekilde ayrıştırılarak verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, düzenlemenin olumlu ya da olumsuz görüş ayrımı yapmadığını, ancak haberlere ilişkin her türlü görüş ya da açıklayıcı yoruma sınırlama getirdiğini, m.12/3-4'ün haberle birlikte bir görüş veya yorumun açıklanmasını yasakladığını ve bunun yerine uygun yayın şeklini düzenlediğini belirtmiştir.¹⁵⁰ Anayasa Mahkemesinin bu kararlar kanun hükümlerini çok katı yorumlayarak habercilik alanlarını oldukça sınırlandırdığı, önceki kararlarının aksine temel hak ve özgürlükler konusunda daha az koruyucu hareket ettiği ifade edilebilir.

Ret kararının üzerine kanal sahibi şirket, yerel mahkemelerin kararlarının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasıyla AİHS m.10'na dayanarak AİHM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur. AİHM söz konusu tedbirin yasayla öngörülmüş olsa dahi, Sözleşme m.10/2 ışığında bir veya daha fazla meşru amacı gütmemesi ve demokratik bir toplumda gerekli olması

¹⁴⁹ Human Rights Watch, Wrong Direction on Rights: Assessing the Impact of Hungary's New Constitution and Laws, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/hungary0513_ForUpload.pdf, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

¹⁵⁰ ECHR, In the Case of ATV Zrt v. Hungary, Application No. 61178/14, par. 14, 28.04.2020, (Erişim Tarihi: 12.10.2023).

gerektiğini; ayrıca düzenlemenin öngörülebilir olması, yani normun olabildiğinde belirsizlikten soyut olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁵¹ AİHM “gerçeklerin”, “görüşlerden” her zaman açıkça ayırt edilemeyeceğini ve kanunda kullanılan terimlerin belirsizliğinden hareketle, yerel mahkemelerin, ilgili hükümleri medyanın görüşünü açıklama hakkını, ifade özgürlüğünü güvence altına alacak şekilde yorumlama görevinin olduğunu belirtmiştir. AİHM belirsizliğe bir kanıt olarak yerel mahkemeler (ilk derece mahkemesi Budapeşte İdare ve İş Mahkemesi, ikinci derece mahkemesi olarak hareket eden *Kúria* ve Anayasa Mahkemesi) arasındaki yorum farklılıklarına dikkat çekmiştir.¹⁵² Yerel mahkemelerin gerçekleri görüşlerden ayırma konusundaki farklı yaklaşımlarını, Medya Kanunu’nun ilgili hükümlerinin amacını ve mevcut davanın koşullarını göz önünde bulunduran AİHM, başvuru şirketin kanun hükümlerinin her defasında ihlal edildiğini öngöremeyeceğini tespit etmiştir. Bu nedenle AİHM, başvuran şirkete ihtilaf konusu “aşırı sağ” teriminin kullanımına getirilen kısıtlamanın, ifade özgürlüğüne orantısız bir müdahale olduğunu ve dolayısıyla Sözleşme m.10/2 anlamında “demokratik bir toplumda gerekli” olmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Sözleşme’nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁵³

Böyle bir durumun ortaya çıkmasında mutlak olmasa da 2010 Anayasa Mahkemesi Kanunu ve 2011’de kabul edilen Yeni Anayasa’nın ortaya çıkarmış olduğu Mahkeme kompozisyonunun etkisinden söz edilebilir.¹⁵⁴ Zira siyasal iktidar temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atan birçok düzenlemeyi ya Anayasa Mahkemesinin yetkilerini daraltarak ya da Mahkemenin denetiminden kaçırarak yürürlüğe koymuştur. Anayasa Mahkemesi ise bu düzenlemelere karşı açılan iptal ve anayasa şikâyeti davalarında temel hak ve özgürlükleri koruyucu önceki içtihatlarından uzaklaşarak çekingen kararlar vermiştir. Kaldı ki Anayasa Mahkemesinin verdiği sınırlı karara bile tahammül etmeyen siyasal iktidar, 2013 yılındaki çok eleştirilen dördüncü Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kanun hükümlerini bu kez Anayasa hükümleri haline getirerek Mahkemenin denetiminden kaçırmıştır. Mahkeme

¹⁵¹ ECHR, In the Case of ATV Zrt v. Hungary, par. 30, 32.

¹⁵² ECHR, In the Case of ATV Zrt v. Hungary, par. 46-48.

¹⁵³ ECHR, In the Case of ATV Zrt v. Hungary, par. 52-55.

¹⁵⁴ HALMAI, The Rise and Fall of Constitutionalism in Hungary, s. 225.

daha önce kısıtlama getiren Anayasa değişikliklerini esastan inceleyememe hükmü uyarınca son düzenleme hakkında inceleme yapamamıştır.

Anayasa Mahkemesinin sıradanlaşma süreci, 1989'da başlayan demokrasiye geçiş denemesinin doğrudan baştan yazılan yeni bir anayasa ile değil de 1949 Anayasası'nın bazı kısımlarının değiştirilerek demokratik kültürün yerleşmesinden sonra tam bir toplumsal mutabakatla yeni bir anayasa hazırlama düşüncesiyle de ilişkilendirilebilir. Seçim kanunlarındaki adil olmayan kurallar sonucu %53 oyla, parlamentonun %68'ine sahip olan ve bu suretle nitelikli çoğunluğu sağlayarak iktidara gelen Fidesz'in değişik 1949 Anayasası'na aykırı olarak yeni bir Anayasa hazırlaması Anayasa Mahkemesi için bir dönüm noktası olarak görülebilir.¹⁵⁵ Kısaca belirtilecek olunursa, değişik 1949 Anayasası, Anayasa değişiklikleri için parlamentonun üçte ikilik çoğunluğunu öngörmekteyken; toplumsal bir mutabakatın ve demokratik katılımın sağlanması amacıyla daha sonra yazılmak üzere ertelenen yeni baştan bir anayasa için beşte dörtlük nitelikli çoğunluk aramıştır. Değişik 1949 Anayasası m.24/5'te yer alan beşte dört çoğunluk kuralının, Orban liderliğindeki Fidesz'in oylarıyla adeta alelade bir Anayasa değişikliği gibi üçte ikiye yaklaşık bir nisapla yine üçte ikilik orana düşürülmesi ve bunun sonucunda zayıf bir toplumsal mutabakat ve demokratik katılımı en önemlisi de "Anayasa'ya aykırı olarak" hazırlanan yeni 2011 Anayasası¹⁵⁶ Macaristan'da yaşanan birçok anayasal sorunun kaynağı olduğu gibi Anayasa Mahkemesinin de sıradan bir Mahkemeye dönüşmesinin nedeni olarak görülebilir.

Sonuç

Macaristan'ın siyasal ve anayasal sisteminin kısa bir sürede son derece kritik değişim ve dönüşümler geçirdiği görülmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp yaklaşık olarak yarım asır süren sosyalist rejim, ardından 1989'da başlayan ve ana hatlarıyla 2010'da sonlanan demokrasiye geçiş denemesi ve nihayet 2011'den sonra giderek otoriterleşen rejimiyle Macaristan, sosyal bilimlerde hayli ilgi çekici bir saha olmuştur. Özellikle demokrasiye geçiş sürecinde sisteme yeni eklenen anayasal kurumlar olarak başta Anayasa Mahkemesi, Ombudsmanlık, Medya Konseyi dikkat çekicidir. Ne var ki demokrasiye geçiş sürecinde ilk kez güçlü demokratik anayasal bir kurum olarak kurulan Anayasa Mahkemesi, Victor Orban liderliğindeki sağ Fidesz Partisi ve Hıristiyan Demokrat Parti

¹⁵⁵ ARATO, Post Sovereign Constitution-making in Hungary, s. 20-22.

¹⁵⁶ ARATO, Post Sovereign Constitution-making in Hungary, s. 23-24.

koalisyonu tarafından değiştirilen Anayasa Mahkemesi Kanunu ve yeni Macaristan Anayasası'nın kabul edilmesiyle 2010-2011 yıllarında önemli kırılma noktaları yaşamıştır.

Demokrasie geçiş sürecinde Anayasa'nın koruyuculuğu görevi verilen Macaristan Anayasa Mahkemesi, kayda değer bir süre için yaklaşık çeyrek yüzyıl boyunca önemli işlevleri etkin bir şekilde yerine getirmiştir. Ancak Batı Dünyası'nın ülkeye yönelik izlemiş olduğu hukuksal politikalarla bütünleşilememesi, demokratik kültürün tam olarak özüm-senmemiş olması, başa gelen Fidesz iktidarının izlemiş olduğu politikalar sonucunda Anayasa Mahkemesi başta olmak üzere birçok anayasal kurum siyasal iktidara karşı bağımsızlığını yitirme tehlikesi içine girerek onun güdümüne girmiştir. Fidesz Partisi'nin yeni baştan hazırlamış olduğu Anayasa'yı bugüne kadar tam on bir kez değiştirmesi aslında güncel, gündelik politikalardan soyut olması gereken, yani geçici siyasal iktidarların ihtiraslarından bağımsız olması gereken Anayasa'nın sürekli olarak ve üstelik çoğunlukçu bir anlayışla değiştirilmesi Anayasa Mahkemesi örneğinde olduğu gibi önemli anayasal sorunların temeli olarak görülebilir.

2010 yılındaki seçimleri kazandıktan sonra iktidara gelen Fidesz ve lideri Orban'ın geçiş döneminin birçok bağımsız ve demokratik anayasal kurumun bu niteliklerini zedelemesi ve siyasal iktidarın güdümüne yerleştirmesi, çoğunlukçu demokratik düzenden çoğunlukçu demokratik düzene geçilmesi, sınırlı devlet anlayışı ve temel hakları tehlikeye atan otoriter rejimin giderek güçlenmesi sadece Macaristan için değil, aynı zamanda 2004'ten bu yana üyesi olunan Avrupa Birliği'nin de önemli anayasal ve siyasal sorunları olmaya devam etmektedir. Demokratik anayasal süreçlerin de aşamaları olan sınırlı devlet ve temel hak ve özgürlükler için en önemli güvencelerden biri olarak kurulan Anayasa Mahkemesinin üye sayısının artırılması, emeklilik yaşının düşürülmesi, Mahkeme Başkanı'nun seçim usulünün değiştirilerek başkanı seçme yetkisinin parlamentoya verilmesi ve Mahkemeye üye teklif eden Seçim Kurulunun üye seçim usulünün parlamento çoğunluğu lehine olacak şekilde değiştirilmesi sonucunda Mahkemenin kuruluş felsefesinden ve amacından uzaklaştırılarak işlevsiz bırakılmasının yargı bağımsızlığı için hayati derecede olumsuz sonuçlar doğurma olasılığını meydana getirdiği çıkarımı yapılabilir. Nitekim parlamenter hükümet sistemlerinde yasama ve yürütme organlarının doğal olarak iç içe geçtiği düzende, Anayasa Mahkemesi 2011 yılına kadar olan bağımsız yapısıyla anayasal sistemin koruyuculuğunu

etkin bir şekilde yerine getirmiştir. Fakat Mahkemenin, 2011'den sonra yargı bağımsızlığının tehlikeye girmesiyle önemli oranda zayıfladığı ve kuruluş felsefesinden uzaklaşarak anayasal sistemin garantörü olma vasfını kaybettiği ileri sürülebilir. Zira Anayasa Mahkemesi bir dönem ölüm cezası, kürtaj ve bütçe açığını örtmeye yönelik bir dizi düzenlemenin neredeyse tamamını geçersiz kılma noktasından sınırlı bir denetim yapan sıradan bir Mahkemeye dönüştüğü görülmektedir.

Anayasa Mahkemesinin anayasal düzenin aktif koruyuculuğundan sıradan bir anayasa mahkemesine dönüşme tezinin salt hukuksal bir değerlendirme ile açıklanması olanaklı görünmemektedir. Bu nedenle sıradanlaşma tezine ancak hukuksal, siyasal, tarihsel yaklaşım ve mahkeme uygulamasıyla ulaşılabilir. Zira hukuk tarafında, Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Kanunu'nda Anayasa Mahkemesinin birçok görev ve yetkisinin korunduğu görülmektedir. Hatta birçok ülke anayasasında anayasa mahkemelerine verilmeyen öncedenlik denetimi, anayasal yorum yapma, içtihat denetimi, uluslararası sözleşmelere uygunluk denetimi yapma gibi bazı yetkilerin 2011 Macaristan Anayasasında tanınıp korunduğu görülmektedir. Fakat Anayasa Mahkemesinin uygulaması ve siyasal tarafa bakıldığında teori ile uygulamanın paralellik arz ettiğini söylemek güç gibi görünmektedir. Zira Yüksek Mahkemenin 2011 Anayasası döneminden önce ve sonra benzer konularda önemli ölçüde birbirine zıt kararlar aldığı, önceki içtihatlarından önemli ölçüde saptığı görülmektedir. Anayasa Mahkemesinin vergilendirme konusundaki ilk iptal davasında yasalaştırılan yüksek vergi oranını "müsadere" olarak niteleyip iptal etmesine karşılık, yeni düzenleme sonrası açılan davada önceki içtihadının tersine karar vermesi; diğer iptal davaları ve anayasa şikâyetlerinde basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü gibi konularda yine Anayasaya aykırılıkları tespit etmemesi içtihatlar konusundaki sapmalara örnek verilebilir. Buna neden olan temel faktörlerden birinin ise siyasal olduğu ileri sürülebilir. Mahkeme başkanın, parlamentodaki siyasal çoğunluğun tercihi sonucu meclisin üçte ikilik çoğunluğu tarafından seçilmesi, her ne kadar demokratik meşruluğa olumlu katkı sunuyor gibi görünse de yargı bağımsızlığı için sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Çünkü Mahkeme başkanın parlamento çoğunluğu tarafından seçilmesi Mahkemenin bağımsızlığını zedeleyebileceği gibi tarafsızlığını da tehlikeye atabilir. Öte yandan doğrudan doğruya bununla ilgili görünmese de hali hazırda yürürlükteki seçim kanunlarının parlamentoda demokratik, çoğulcu bir temsilden ziyade adil olmayan çoğunlukçu bir temsili ortaya çıkarması, azınlığın haklarını

tehlikeye atan çoğunlukçu bir demokrasi anlayışı ve buna paralel olarak Mahkeme Başkanının ve üyelerinin seçimi konusunda parlamentoya teklif veren Seçim Kurulunun oluşumu Mahkeme bağımsızlığı bakımından sakıncalı görülebilir. Nitekim siyasal iktidarın uzun süredir istikrarlı bir şekilde aynı siyasal kompozisyondan çıkıyor olması bu çekinceleri doğrulayan bir faktör olarak görülebilir. Bu nedenle Mahkeme başkanın, Mahkemenin yönetsel bağımsızlığı ve tarafsızlığı bakımından Mahkeme üyeleri tarafından seçilmesi daha uygun bir seçenek olarak görülebilir. Yine Mahkemeye üye teklif eden Seçim Kurulunun yapısında gerçekleştirilen değişiklik, emeklilik yaşının yetmiş beşten altmış ikiye çekilmesi, aynı anda üye sayısının arttırılması siyasal hamleler olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bütün bu gelişmeler sonucunda Anayasa Mahkemesinin, istikrarlı bir şekilde iktidara gelen bir siyasal iktidar karşısında bağımsızlık ve tarafsızlığından söz etmek güç olabilir. O halde çalışmanın başında da belirtilen araştırma yöntemine uygun olarak hukuksal, siyasal ve tarihsel bir yaklaşımla ve Anayasa Mahkemesinin önceki ve sonraki uygulamaları ışığında, Yüksek Mahkemenin sıradan bir anayasa mahkemesine dönüştüğü tezi savunulabilir.

KAYNAKÇA

- ACKERMAN**, Bruce: *The Future of Liberal Revolution*, Yale University Press, New Haven and London 2008.
- ARATO**, Andrew: "Post Sovereign Constitution-making in Hungary: After Success, Partial Failure, and Now What?", pp.1-24; https://lapa.princeton.edu/conferences/hungary11/post_sovereign_constitution-making_in_hungary.pdf, (Erişim Tarihi: 22.04.2023).
- ARATO**, Andrew: "Redeeming the Still Redeemable: Post Sovereign Constitution Making", *International Journal of Politics Culture and Society*, Vol. 22, 2009, pp. 1-24.
- ARATO**, Andrew: "The Hungarian Case", *Tilburg Foreign Law Review*, Vol. 4, Iss. 65, 1994, pp. 65-90.
- BAHÇECİ**, Barış, *Karşılaştırmalı Hukukta ve Türkiye'de Devlet Başkanının Veto Yetkisi*, Ankara 2008.
- BANKUTI**, Miklos/**DOMBOS**, Tamas/**FLECK**, Zoltan, vd.: *Amicus Brief for the Venice Commission on the Transitional Provisions of the Fundamental Law and the Key Cardinal Laws*, Halmi, Gabor/Scheppele, Kim Lane (Editors), pp. 1-82; https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/Amicus_Cardinal_Laws_final.pdf, (Erişim Tarihi: 18.03.2023).
- BANKUTI**, Miklos/**HALMAI**, Gabor/**SCHEPPELE**, Kim Lane: "Hungary's Illiberal Turn: Disabling the Constitution", *Journal of Democracy*, Vol. 23, Iss. 3, July 2012, pp. 138-146.
- BOROS**, Tamas: "Constitutional Amendments in Hungary: The Government's Struggle against the Constitutional Court", *Friedrich Ebert Stiftung*, February 2013, https://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzes/21/nachrichten_aus_ungarn_februar_2013.pdf, (Erişim Tarihi: 23.02.2023).
- BREWER-CARIAS**, Allen, R.: *Judicial Review in Comparative Law*, Cambridge University Press, 1989.
- CAPPELLETTI**, Mauro: *Judicial Review in the Contemporary World*, Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1971.
- CSINK**, Lorant/**SCHANDA**, Balazs: *The Constitutional Court*, Csink, Lorant/Schanda, Balazs/Varga, Andras Zs (Editors), *The Basic Law*

of Hungary: A First Commentary, Clarus Press, UK 2012, pp. 293-310.

DENEER, David: "Modern Anayasal Sistemlerde Yargı Denetimi", Çev: Tunçer Karamustafaoğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 3, 1969, s. 179-205.

EGRESI, Katalin: "Role Of The Holy Crown Doctrine And 'Historical Constitution' in The Hungarian Constitutionalism", *Studia Juridica et Politica Jaurinensis*, Vol. 1, Iss. 1, 2014, pp. 10-18.

FRÖHLICH, Johanna/**CSINK**, Lorant: "Topics of Hungarian Constitutionalism", *Tijdschrift voor Constitutioneel Recht*, Oktober 2012, pp. 424-439.

GARLICKI, Lech: *Democracy and International Influences*, Georg Nolte (Editor), *European and US Constitutionalism*, Cambridge University Press, New York, 2005, pp. 405-440.

GÖNENÇ, Levent, *Prospects for Constitutionalism in Post-Communist Countries*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/London/New York 2002.

GÜNGÖRMÜŞ, Naciye: *Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009)*, Ankara 2010.

GÖZLER, Kemal: *Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı*, 14. Baskı, Bursa 2022.

HALMAI, Gabor: "The Reform of Constitutional Law in Hungary After the Transition", *Legal Studies*, Vol. 18, Iss. 2, June 1998, pp. 188-196.

HALMAI, Gabor: "Regeneration of Civil Society in Hungary: The Recodification of the Right of Assembly and Association" *Law & Policy*, Vol. 13, Iss. 2, April 1991, pp. 135-147.

HALMAI, Gabor: "Silence of Transitional Constitutions: The "Invisible Constitution" Concept of The Hungarian Constitutional Court", *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 16, Iss. 3, November 2018, pp. 969-984.

HALMAI, Gabor: "The Rise and Fall of Constitutionalism in Hungary", <https://me.eui.eu/gabor-halmai/wp-content/uploads/sites/385/2018/05/10.The-rise-and-fall-of-constitutionalism-in-Hungary-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.01.2023).

- HAJDÚ**, József: *The Transition from Welfare to Workfare in Times of Crisis: A Double-based Reform of the Hungarian Welfare State*-Becker, Ulrich/Poulou, Anastasia (Editors), *European Welfare State Constitutions after the Financial Crisis*, Oxford University Press, United Kingdom 2020, pp. 49-71.
- HANTINGTON**, Samuel, (Çeviren: Ergun Özbudun): *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*, Ankara 1996.
- JACKSON**, C. Vicki/**TUSHNET**, Mark: *Comparative Constitutional Law*, Second Edition, Foundation Press, University Casebook Series, 2006.
- KAYA**, Seyithan/**KURT**, Taha, *Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru*, 2. Baskı, Ankara 2023.
- KENNY**, Sally J./**REISINGER**, William M./**REITZ**, John C.: *Constitutional Dialogues in Comparative Perspective*, Palgrave Macmillan, New York, 1999.
- KLINBERG**, Ethan: "Judicial Review and Hungary's Transition from Communism to Democracy: The Constitutional Court, the Continuity of Law, and the Redefinition of Property Rights", *Brigham Young University Law Review*, Vol. 41, 1992, pp. 41-144.
- KONTACI**, Ali Ersoy, *Kırılgan Demokrasilerde Siyasal Örgütlenme Özgürlüğü*, 1. Baskı, Ankara 2016.
- KOVACS**, Kriszta/**TOTH** Gabor Attila: "Hungary's Constitutional Transformation", *European Constitutional Law Review*, Vol. 7, Iss. 4, June 2011, pp. 183-203.
- LACH**, Kasia/**SADURSKI**, Wojciech: *Constitutional Courts of Central and Eastern Europe Between Adolescence and Maturity*, Harding, Andrew/Leyland/Wildy Peter, (Editors), *Constitutional Courts: Forms, Functions and Practice in Comparative Perspective*, Simmonds & Hill Publishing, England 2009, pp. 212-234.
- MADDOX**, Graham: "A Note on the Meaning of 'Constitution'", *The American Political Science Review*, Vol. 76, Iss. 4, December 1982, pp. 805-809.
- MAINWARING**, Scott: *Introduction: Democratic Accountability in Latin America*, Mainwaring, Scott/Welna, Christopher (Editors), *Democratic Accountability in Latin America*, Oxford University Press, New York 2003, pp. 3-33.

- MAINWARING**, Scott: "Transitions to Democracy and Democratic Consolidation: Theoretical and Comparative Issues", Working Paper, Helen Kellogg Institute for International Studies, November 1989, pp. 1-43.
- NOLTE**, Georg: European and US Constitutionalism: Comparing Essential Elements, Georg Nolte (Editor), European and US Constitutionalism, Cambridge University Press, New York 2005, pp. 1-20.
- O'DONNELL**, Guillermo/**SCHMITTER**, Philippe C.: Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies, Johns Hopkins University Press, United States of America 1986.
- O'DONNELL**, Guillermo/**SCHMITTER**, Philippe C./**WHITEHEAD**, Laurence: "Transitions from Authoritarian Rule" Latin American Perspectives: Democratization and Class Struggle, Vol. 15, Iss. 3, Summer, 1988, pp. 115-130.
- ÖRKENY**, Antal/**SCHEPPELE**, Kim Lane: "Constitutionalism in Eastern Europe" International Journal of Sociology, Vol. 26, Iss. 4, Winter 1996/1997, pp. 76-94.
- ÖZBUDUN**, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2016.
- PACZOLAY**, Péter: "Changes in the Competences of the Hungarian Constitutional Court", Anayasa Yargısı Dergisi, S. 29, Ankara 2012, s. 375-380.
- PACZOLAY**, Péter: "Limits and Possibilities of Expansion", International Conference on Jurisdiction of the Constitutional Court in Riga.
- RATİP**, Mehmet: "Yeni Macar Anayasası Ne Anlatıyor? Türkiye'nin Katılımsız Bir Anayasa Yapım Sürecinden Çıkarabileceği Dersler", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Mayıs 2011, s. 1-10.
- SCHEPPELE**, Kim Lane: "Hungary's Constitutional Revolution", <https://krugman.blogs.nytimes.com/2011/12/19/hungarys-constitutional-revolution>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).
- SCHEPPELE**, Kim Lane: "Understanding Hungary's Constitutional Revolution", https://law.yale.edu/system/files/understanding_hungarys_constitutional_revolution.pdf, (Erişim Tarihi: 12.02.2022).

- SCHWARTZ**, Herman: "Constitutional Developments in East Central Europe", *Journal of International Affairs*, Vol. 45, Iss. 1, Summer 1991, pp. 71-89.
- SCHWARTZ**, Herman: *The Struggle for Constitutional Justice in Post - Communist Europe*, The University of Chicago Press, Chicago 2000.
- SHAPIRO**, Martin: *The Success of Judicial Review*, Sally, J. Kenney/William, M. Reisinger/John, C. Reitz, (Editors), *Constitutional Dialogues in Comparative Perspective*, Palgrave Macmillan, New York 1999, pp. 193-219.
- SHAPIRO**, Martin/**STONE**, Alec: "The New Constitutional Politics of Europe", *Comparative Political Studies*, Vol. 26, January 1994, pp. 397-420.
- SOLYOM**, Lazlo: Comment, Georg Nolte (Editor), *European and US Constitutionalism*, Cambridge University Press, New York 2005, pp. 249-250.
- SOLYOM**, Lazlo: "The Role of Constitutional Courts in the Transition to Democracy: With Special Reference to Hungary", *International Sociology*, Vol. 18, Iss. 1, pp. 133-161.
- SOLYOM**, Lazlo/**BRUNNER**, G.: *Constitutional Judiciary in a New Democracy: The Hungarian Constitutional Court*, The University of Michigan Press, 2000.
- SPULLER**, Gabor: "Transformation of the Hungarian Constitutional Court: Tradition, Revolution, and (European) Prospects", *German Law Journal*, Vol. 15, Iss. 4, 2014, pp. 637-692.
- STUMPF**, Istvan: "Rule of Law, Division of Powers, Constitutionalism", *Acta Juridica Hungarica*, Iss. 4, 2014, pp. 299-317.
- STUMPF**, Istvan: "The Hungarian Constitutional Court's Place in the Constitutional System of Hungary", *Civic Review*, Vol.13, Special Issue, 2017, pp. 239-258.
- SZENTE**, Zoltan: "The Interpretive Practice of the Hungarian Constitutional Court: A Critical View", *German Law Journal*, Vol. 14, Iss. 8, 2013, pp. 1591-1614.
- TEZİÇ**, Erdoğan: *Anayasa Hukuku*, 21. Baskı, İstanbul 2017.
- TROCSANYI**, Laszlo: *The Creation of the Basic Law of Hungary*, Csink, Lorant/Schanda, Balazs/Varga, Andras Zs (Editors), *The Basic*

Law of Hungary: A First Commentary, Clarus Press, UK 2012, pp. 29-79.

VISEGRADY, Antal: "A Balance of the Democratic Transformation in Central-Eastern Europe", *Revista Brasileira de Estudos Politicos*, Belo Horizonte, Iss. 103, July 2011, pp.41-67.

VISEGRADY, Antal: "On European Legal Cultures", *Revista Brasileira Estudos Politicos*, Belo Horizonte, Vol. 107, Iss. 13, July 2013, pp. 13-42

VISEGRADY, Antal: "Transition to Democracy in Central and Eastern Europe: Experiences of a Model Country-Hungary", *William & Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 1, Iss. 2, 1992, pp. 245-265.

Constitution of the People's Republic of Hungary, Budapest 20th August 1949, <https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/1949%20Hungarian%20constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.05.2023).

Komisyon ve Mahkeme Kararları

CCH, 30.06.1995, Number of the Decision: 43/1995. (VI. 30.), [http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-1995-2-004?fn=document-frameset.htm&f=templates\\$3.0](http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-1995-2-004?fn=document-frameset.htm&f=templates$3.0), (Erişim Tarihi: 12.06.2022).

CCH, 13.11.2006, Number of the Decision: 61/2006. (XI. 15.), <https://hunconcourt.hu/datasheet/?id=26ECD2BDB5419449C1258382003C3D42>, (Erişim Tarihi: 16.06.2022).

CCH, 27.02.2007, Number of the Decision: 8/2007. (II. 28.), <https://hunconcourt.hu/datasheet/?id=FCFDF6515F5269B2C1258382003C3D09>, (Erişim Tarihi: 16.08.2022).

CCH, 26.10.2010, Number of the Decision: 184/2010. (X. 28.), <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2010-3-009>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022).

CCH, 06.05.2011, Number of the Decision: 37/2011 (V.10.), <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2011-2-005>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

CCH, 19.12.2011, Number of the Decision: 165/2011. (XII. 20.), <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2011-3-007>, (Erişim Tarihi: 22.01.2023).

- Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Hungary's Media Legislation in Light of Council of Europe Standards on Freedom of the Media, <https://rm.coe.int/16806daac3>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023)
- ECHR, In the Case of N.K.M. v. Hungary, Application No. 66529/11, 14.05.2013, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).
- ECHR, In the Case of ATV Zrt v. Hungary, Application No. 61178/14, 28.04.2020, (Erişim Tarihi: 12.10.2023).
- European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No. 614/2011, Strasbourg, 28 March 2011, [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)001-e](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)001-e), (Erişim Tarihi: 20.05.2022).
- European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No. 618/2011, Strasbourg 20 June 2011, <https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/venice%20commission%20hungarian%20constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).
- European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No: 662/2012, Strasbourg, 23 September 2014, [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)001-e](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)001-e), (Erişim Tarihi: 16.03.2023).
- European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission): Opinion No: 665/2012, Strasbourg, 19 June 2012; [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)009-e), (Erişim Tarihi: 20.04.2023).
- European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission) : Opinion No: 798 / 2015, Strasbourg, 22 June 2015, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)015-e), (Erişim Tarihi: 19.01.2023).
- European Parliament Resolution of 10 March 2011 on Media Law in Hungary, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0094+0+DOC+XML+V0//EN>, (Erişim Tarihi: 19.01.2023).

Human Rights Watch, Wrong Direction on Rights: Assessing the Impact of Hungary's New Constitution and Laws, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/hungary0513_ForUpload.pdf, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0315+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).